

**”Minä tulen tänne töihin enkä
mihinkään hoitoon!”**

**Maatilaympäristö muistisairaana ikääntyneen
toimijuuden tukena**

Jenni Sironen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2019
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Toimintaterapeutin (AMK) tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Sironen, Jenni	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Lokakuu 2019
	Sivumäärä 45	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi "Minä tulen tänne töihin enkä mihinkään hoitoon!" Maatilaympäristö muistisairaana ikääntyneen toimijuuden tukena		
Tutkinto-ohjelma Toimintaterapeutin (AMK) tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Juntunen Kristiina, Kihlström-Lehtonen Heidi		
Toimeksiantaja(t) Päivä Farmilla-hanke (Tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter)		
Tiivistelmä <p>Väestön ikääntyminen on suuri haaste Suomessa. Muistisairaudet lisääntyvät ikääntyessä ja muistisairaiden toiminnallisuuden tukemiseen tarvitaan monipuolisia palveluita. Ikääntyminen koskettaa erityisesti maaseutua, jonka elinvoimaisuus on koetuksella maatalouden kannattavuuden heikentyessä. Maatilan arkea ja luontoa hyvinvoinnin edistämiseen hyödyntävä hoivamaatilatoiminta on vaihtoehto maaseudun lisäelinkeinoksi. Toimeksiantaja Päivä Farmilla-hanke kehittää ikääntyneiden maatilapäivätoimintamallia Keski-Suomessa.</p> <p>Tietoa maatilaympäristön vaikutuksista muistisairaana ikääntyneen toimijuuteen kerättiin teemahaastatteluiden avulla. Tiedonantajiksi valittiin viisi henkilöä, joilla oli kokemusta ikääntyneiden parissa työskentelystä maatilaympäristössä. Tuloksia tarkasteltiin Person-Environment-Occupation (PEO)-mallin sekä toimijuuteen liittyvien käsitteiden näkökulmasta.</p> <p>Tuloksista ilmeni, että maatilaympäristö ja luonto mahdollistavat monipuolista toimintaa, jossa voidaan huomioida asiakkaan yksilöllisyys. Asiakkaan tunteminen ja hänen elämänsä historian huomioiminen tekevät mahdolliseksi asiakas- ja voimavaralähtöisen lähestymistavan, jonka koettiin edistävän toimijuuden toteutumista. Maatilan sosiaalinen ympäristö eläiminen ja ryhmän osana oleminen kannustivat vuorovaikutukseen ja toivat merkitystä arkeen. Oikean työn tekeminen ja siitä saadut onnistumisen kokemukset tukivat toimijuutta ja vahvistivat toiminnallista identiteettiä. Ohjaajalta vaadittiin kiinnostusta asiakkaiden huomioimiseen ja taitoa luoda tasa-arvoinen ilmapiiri ryhmän sisällä. Kodikkuus, lämmin yhdessäolo, merkityksellinen tekeminen ja yksilöllisten vahvuuksien huomioiminen korostuvat maatilatoiminnassa, joka parhaimmillaan tukee muistisairaana ikääntyneen toimijuutta hienolla tavalla.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Hoivamaatalous, maatilaympäristö, Green Care, toimijuus, ikääntyneet, muistisairaat, toimintaterapia		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Sironen, Jenni	Type of publication Bachelor's thesis	Date October 2019 Language of publication: Finnish
	Number of pages 45	Permission for web publication: x
Title of publication "I'm here to work, not in any care home!" The Role of Farm Environment in Supporting the Agency of Elderly With Dementia		
Degree programme Degree Programme in Occupational Therapy		
Supervisor(s) Juntunen Kristiina, Kihlström-Lehtonen Heidi		
Assigned by Päivä Farmilla-hanke (A Day on a Farm-project) (GeroCenter)		
Abstract <p>Aging of the population is a significant challenge in Finland. Memory disorders are common in the elderly population, and diverse welfare services are needed to support the functional ability of the demented elderly. Rural areas bear the burden of aging because these areas are already at risk of losing their viability due to decreased profitability of agriculture. Care farming utilises daily farm activities and nature in promoting wellbeing and offers an alternative for extra income. The assignor of the thesis, the "Day on a Farm-project" continues to develop the day care concepts on care farms for the elderly in Central Finland.</p> <p>The data for the study was collected by using theme interviews to explore the factors in the farm environment that affect the agency of demented elderly. Five informants, who have experience in working with demented elderly on a farm environment, were chosen to be interviewed. The Person-Environment-Occupation-model (PEO-model) and concepts related to the term agency were used in considering the environmental factors.</p> <p>According to the results, farm environment and nature enable various activities, in which it is possible to see each client as an individual. Learning to know the clients and their life stories enables client- and asset-based- approaches, which was considered important in supporting agency. The social environment of the farm with its animals and the possibility to be a part of a group encouraged social interaction and made every-day life meaningful. Real work and the sense of achievement supported agency and strengthened occupational identity. The group leader must take interest in the clients and and have the skills to create an equal atmosphere among the group. A home-like environment, a warm feeling of togetherness, meaningful activities and focusing on personal strenghts are key elements in care farming. At its best, care farming can support the agency of the demented elderly in a very good way.</p>		
Keywords/tags (subjects) Care farming, farm environment, Green Care, agency, elderly, dementia, occupational therapy		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys.....	4
2.1	Person-Environment-Occupation-malli.....	4
2.2	Muistisairaat ikääntyneet asiakasryhmänä.....	6
2.3	Green Care ja hoivamaatilatoiminta	7
2.4	Maatilatoiminnan hyvinvointivaikutukset muistisairaalle ikääntyneelle .	10
2.5	Maatila toimintaympäristönä.....	12
2.6	Toimijuus	13
2.7	Toimijuus toimintaterapian näkökulmasta	14
2.8	Ikääntyneen toimijuus.....	15
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	17
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	17
4.1	Teemahaastattelu.....	18
4.2	Tutkimusjoukon esittely	18
4.3	Haastatteluiden toteutus	20
4.4	Aineiston analysointi	21
5	Tulokset	24
5.1	Maatilan fyysinen ympäristö ja toiminnallisuus	24
5.2	Maatilan sosiaalinen ympäristö ja toiminnallisuus	27
5.3	Yksilöllisyyden huomioiminen ja mielekäs toiminta	29
5.4	Maatilatoiminnan vaikutukset	31
6	Pohdinta.....	32
6.1	Tutkimustulosten tarkastelu	32
6.2	Luotettavuus ja eettisyys.....	37
6.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	39

Lähteet	41
Liitteet	45
Liite 1. Teemahaastattelun runko	45

Kuviot

Kuvio 1 PEO-malli (mukaillen Law ym. 1996, 15.)	5
Kuvio 2 Esimerkki palvelun tarjoamisesta (mukaillen Kymäläinen ym. 2018, 20.)	10

Taulukot

Taulukko 1 Esimerkki aineiston teemoittelusta	23
---	----

1 Johdanto

Elämme yhä pidempään ja tahdomme myös eläkeiässä tehdä niitä asioita, jotka ovat meille merkityksellisiä ja tuottavat iloa. Vaikka ikääntyminen tuo tullessaan toiminnan rajoitteita, monet yli 80-vuotiaat ovat hyvävointisia ja tahtovat nauttia elämästä. Terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaamiseksi tarvitaan kuitenkin hyvinvointipalveluja, jotka parantavat ikäihmisten elämänlaatua ja mahdollistavat osallisuuden yhteiskunnassa. (Ikääntyvä Suomi ja palvelujen rakennemuutos n.d.)

Yli 40 prosenttia suomalaisista asuu maaseudulla ja liki kolmannes maamme yrityksistä sijaitsee niin ikään maaseudulla (Maaseudun kehittäminen n.d.). Ikääntyminen on erityinen haaste maaseudun elinvoimaisuudelle, sillä suomalainen maaseutu muuttuu nopeasti ja eri maaseutualueiden kehitys on eriytynyt. Väestö vanhenee ja vähenee harvaanasutuilla alueilla, toisaalta kaupunkien läheisillä maaseutualueilla ihmisten ja yritysten määrä on kasvanut. Maatilatalous on tänäkin päivänä tärkein yksittäinen maaseudun elinkeino, mutta maatalouden haasteet ovat saaneet monet yrittäjät etsimään uusia lähteitä toimeentulolle. (Niemi & Ahlsted 2015, 9–11.)

Maatilan arkea ja ympäristöä luontoelementteineen hyödyntävä hoivamaatilatointi on yksi vaihtoehto maaseudun lisäelinkeinoksi. Kodinomaista ja asiakaslähtöistä hoivaa tarjoava hoivamaatilatointi on suhteellisen yleistä muun muassa Hollannissa, Norjassa, Ruotsissa ja Saksassa. Ikääntyville muistisairaille suunnattu maatalo-avusteinen toiminta on myös suosittua Euroopassa. Ikääntyneelle asiakkaalle maatilatoiminta voi tarjota mahdollisuuden mielekkääseen tekemiseen ja aktiiviseen toimijuuteen (Ibsen, Eriksen & Patil 2018; Yli-Viikari & Suomela 2016, 53.)

Suomessa maatilojen mahdollisuuksia ei ole vielä laajalti tunnistettu, vaikka tutkittua tietoa maatilojen ja luonnon elementtien positiivisista vaikutuksista hyvinvointiin saadaan jatkuvasti lisää (Yli-Viikari & Suomela 2016, 53). Yrittäjän näkökulmasta hoivamaatilatointiminnan aloittaminen ei vaadi suuria investointeja. Parhaassa

tapauksessa yrittäjä voi saada toiminnasta itselleen ihmisläheisen ja mielekkään työn. (Pylkkänen & Skyttä 2016, 6.) Jotta ikääntyneiden hoivamaatilatoiminta voisi yleistyä myös suomalaisilla tiloilla, tarvitsevat yrittäjät tietoa toiminnasta ja siitä, miten hoivamaatalous voisi soveltua heidän maatilansa lisäelinkeinoksi. Maaseudun hyvinvointipotentiaalin hyödyntämiseksi tarvitaan monipuolista tutkimustyötä ja kehittämistoimintaa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa maatilaympäristössä olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat muistisairaana ikäihmisen toimijuuteen. Tietoa kerätään haastattelemalla ikääntyneiden parissa maatilaympäristössä työskenteleviä henkilöitä. Näin voidaan saavuttaa ymmärrystä yrittäjän näkökulmasta; miten maatilayrittäjä voi tukea ikäihmisen toimintaan osallistumista sekä toimijuutta ja miksi se on kannattavaa.

Työn tilaajana toimii Hyvän vanhenemisen tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenterin toteuttama Päivä Farmilla-hanke. Euroopan maatalousrahaston rahoittamassa Päivä Farmilla-hankkeessa jatketaan ikääntyvien maatilapäivätoimintamallin kehittämistä. Ajalla 1.9.2018-28.2.2020 toteutuvan hankkeen tavoitteena on lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä tuotteistaa kunnista nousevien tarpeiden pohjalta asiakaskonsepteja osaksi jo kehitettyä maatilapäivätoimintamallia. Konsepteja testataan yhteistyömaatiloilla, joita on mukana eri puolelta Keski-Suomea. (Tietoa hankkeesta n.d.)

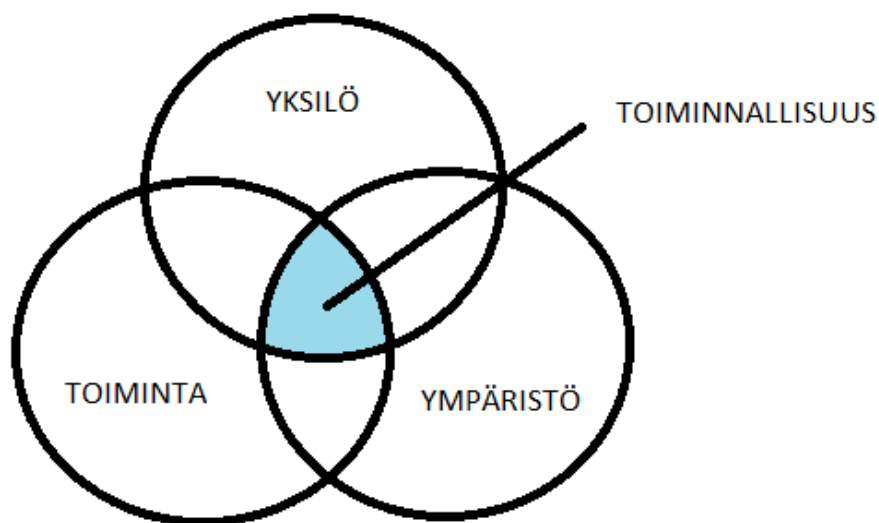
2 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

2.1 Person-Environment-Occupation-malli

Erilaiset toimintaterapian mallit ja viitekehykset auttavat kuvailemaan, selittämään ja ennustamaan ihmisen käyttäytymistä sekä ymmärtämään yhteyksiä käsitteiden ja asioiden välillä (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2016, 201).

Opinnäytetyötä ohjaa Person-Environment-Occupation-malli eli PEO-malli (kuvio 1),

joka pohjautuu ajatukseen ihmisen, toiminnan ja ympäristön välisestä dynaamisesta vuorovaikutuksesta. Kaikki toiminta tapahtuu ympäristössä, joka voi mahdollistaa tai estää yksilön toiminnallista suoriutumista. Muutos yhdellä osa-alueella vaikuttaa muihin osa-alueisiin sekä niiden väliin suhteisiin. Ihminen, ympäristö ja toiminta muuttuvat suhteessa toisiinsa ihmisen koko elinajan, jolloin vastaavasti myös toiminnallinen suoriutuminen on alati muuttuva. (Law, Cooper, Strong, & Rigby 1996, 17–21.)

Kuvio 1 PEO-malli (mukaillen Law ym. 1996, 15.)

PEO-mallissa **yksilön** (*person*) ajatellaan olevan ainutlaatuinen ja jatkuvasti ympäristönsä kanssa vuorovaikutuksessa oleva kokonaisuus, joka nähdään mielen, kehon ja henkisten ominaisuuksien yhdistelmänä. Yksilöllä on erilaisia rooleja, jotka vaihtelevat elämänsä vaiheiden mukaisesti. Toimimalla ympäristössä yksilö liittyy osaksi ympäröivää maailmaa. Jokaisella ihmisellä on oma taustansa, persoonansa ja arvonsa, jotka yhdessä yksilöllisten fyysisten ominaisuuksien, valmiuksien ja taitojen kanssa vaikuttavat toimintaan. (Law ym. 1996, 15–17.)

Ympäristö (*environment*) on PEO-mallin mukaan konteksti, jossa kaikki toiminta tapahtuu. Alati muutoksessa oleva ympäristö voi vaikuttaa ihmisen toimintaan joko edistävästi tai estävästi. Ympäristö jaetaan PEO-mallissa sosioekonomiseen, sosiaaliseen, fyysiseen, institutionaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Mallin mukaan ympäristö on helpommin muutettavissa kuin siinä toimivat yksilöt. (Law ym. 1996, 15– 7.)

Toiminnan (*occupation*) ajatellaan oleva ihmisen luontaisten tarpeiden tyydyttämistä, sisältäen toimintoja ja tehtäviä jonkin tietyn päämäärän suorittamiseksi. Toiminta on monimuotoista sekä välttämätöntä yksilön mielekkään ja toimintakykyisen elämän toteutumisen kannalta. (Law ym. 1996, 15–17.)

Toiminnallisuus (*occupational performance*) mahdollistuu siis PEO-mallin mukaisesti yksilön, ympäristön ja toiminnan keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Toiminnallinen suoriutuminen heikentyy, mikäli yksilön, ympäristön ja toiminnan osa-alueet eivät ole keskenään tasapainossa. (Law ym. 1996, 15–17.)

2.2 Muistisairaat ikääntyneet asiakasryhmänä

Suomessa ikääntyneiksi luokitellaan yleisen eläkeiän mukaisesti 65 vuotta täyttäneet henkilöt. Tilastollinen ikääntymiskäsitys ei kuitenkaan ole ainoa tulkinta vanhuudesta, eikä kaikkien hyväksymää määritelmää vanhuuden alkamisesta ole. Esimerkiksi toimintakykyyn perustuvan ikääntymiskäsityksen mukaan vanhuus alkaa vasta 75 vuoden iässä. (Ikääntymisen määrittely 2019.)

Ikääntyminen tuo mukanaan fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia muutoksia. Elimistön toiminta muuttuu ja fyysinen toimintakyky heikkenee. Ikääntyminen vaikuttaa myös aistitoimintoihin ja kognitiivisiin toimintoihin, jolloin ympäristön havainnointi vaikeutuu ja reagoitukyky hidastuu. Usealla ikääntyneellä on pitkäaikaissairauksia, jotka vaikuttavat jaksamiseen ja suoriutumiseen, vaikkakin ikääntyneiden toimintakyky on yleisesti ottaen parantunut sairauksien hoidon ja tehostuneen kuntoutuksen myötä. (Kelo, Launiemi, Takaluoma & Tiittanen 2015, 12–31.) Vaikka

monissa toiminnoissa on havaittavissa iän mukanaan tuomaa laskua, on esimerkiksi psyykkisessä toimintakyvyssä osa-alueita, jotka kehittyvät koko ihmisen eliniän. Kaikki muutokset eivät merkittävästi vaikuta päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseen. (Ikääntyminen ja toimintakyky 2019.)

Muistiongelmät yleistyvät ikääntymisen myötä ja Suomessa noin 14 500 henkilöä sairastuu muistisairauteen joka vuosi (Muistisairaudet 2017). Neljä yleisintä muistisairautta ovat: Alzheimerin tauti, verisuoniperäinen muistisairaus, Lewyn kappale-tauti ja otsa-ohimolohkorappeumasta johtuvat muistisairaudet. Muistisairauksien oireet vaihtelevat, mutta tyypillisesti sairaus alkaa hiljalleen ja voimistuu jaksoittain. Muutokset liittyvät esimerkiksi lähimuistiin, hahmottamiseen, käyttäytymiseen, kielellisiin toimintoihin, keskittymiskykyyn ja mielialaan. Kokonaisvaltaisella hoidolla ja kuntoutuksella voidaan hidastaa muistisairauden kehittymistä ja parantaa elämänlaatua. Pelkkä lääkehoito ei kuitenkaan ole tehokasta, vaan toimintakyvyn ylläpitämiseksi tulee myös huomioida muun muassa muistisairaahan henkilön ravitseminen, liikunta sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen. (Muistisairaudet ja muistisairauksien oireet n.d.)

Muistisairaahan ikääntyneen hyvä arki koostuu turvallisesta elämänrytmistä ja mielekkästä tekemisestä. Elämänhistoriaa tutkimalla voidaan löytää voimavaroja ja yksilöllisiä mielenkiinnonkohteita, joiden pohjalle mielekäs tekeminen rakentuu. Muistisairaus ei poista yksilön oikeutta päättää omista asioistaan ja elää aktiivista elämää. Aivoille tarjottavien virikkeiden lisäksi liikunta on erityisen tärkeää muistisairaahan hoidossa. Hyvä lihasvoima sekä liikkumiskyky ovat merkittäviä tekijöitä kotona selviytymisen kannalta ja liikunnan avulla voidaan myös lieventää ahdistuksen ja masennuksen tunteita. (Kelo ym. 2015, 218–220.)

2.3 Green Care ja hoivamaatilatoiminta

Green Care on käsite, joka kattaa erilaisia tapoja toteuttaa luontolähtöistä hyvinvointitoimintaa metsässä, puutarhassa, maataloilla sekä kaupungeissa ja sisätiloissa. Green Care-menetelmät sopivat monille eri asiakasryhmille ja menetelmiä voidaan

hyödyntää esimerkiksi terapiatyössä, kuntoutuksessa, valmennuksessa sekä kasvatustyössä. (Suomi, Juusola, & Anundi 2016, 9.) Green Care-toiminnan hyvinvointivaikutukset syntyvät yhdistelemällä kolmea toiminnan peruselementtiä, jotka ovat *luontoperustaisuus, kokemuksellisuus (toiminta) ja osallisuus (yhteisö)*. Tämän lisäksi Green Care -toimintatavan kolme perusedellytystä ovat *tavoitteellisuus, ammatillisuus ja vastuullisuus*. (Suomalainen Green Care-LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyö-kirja 2018, 4.)

Hoivamaatilatoiminta

Maatila-avusteinen hoiva eli hoivamaatilatoiminta (*care farming* tai *social farming*) on Green Care-toiminnan muoto, jossa korostuu erityisesti maatilan ja sen läheisen maaseutu ympäristön yhteisöllisyyden, toiminnallisuuden ja luontosuhteen hyödyntäminen hyvinvoinnin tukena. Hoivamaatilatoiminnan tavoitteena on edistää toimintaan osallistuvien asiakkaiden terveyttä, toimintakykyä ja osallisuutta. Toimintamalli perustuu maatilayrittäjien, asiakkaiden sekä sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden yhteistyölle. Hoivamaatilatoiminnan edellytyksenä on, että siitä koituu hyötyä kaikille osapuolille ja että hyödyt yhdessä ylittävät toiminnan tuottamat kustannukset. (Pylkkänen & Skyttä 2016, 6–7.)

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman 2014-2020 (Mahdollisuuksien maaseutu 2014, 45) mukaan maaseutu luo hyvät puitteet kasvavalle hoivayrittäjyyden alalle, sillä pienyrittäjillä on edellytykset vastata asiakaslähtöisyyden ja yksilöllisen hoidon vaatimuksiin. Maatilaympäristön kuntouttava käyttö on kuitenkin Suomessa vielä melko harvinaista, vaikka luonnon hyvinvointivaikutuksia tunnustetaan ja hyödynnetään yhä enemmän. Monissa Euroopan maissa maatiloja käytetään monipuolisesti kuntoutukseen. Maatilalla luonto ja eläimet ovat mukana arjen rutiineissa ja kasvukauteen liittyvissä töissä. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä: Suomalainen Green Care 2014, 4.) Maataloustyöt opettavat vastuullisuutta ja onnistumisen kokemukset vahvistavat itsetuntoa sekä elämänhallintaa. Työnteko vie huomion pois sairastamisesta ja rytmittää päivää mielekkäällä tavalla. (Maatilat kuntoutumisen ja kasvatuksen ympäristöinä n.d.)

Maatilalla tapahtuva toiminta voi olla hyvin monimuotoista, esimerkiksi eläinten hoitamista, käsitöiden tekemistä, puutarhan hoitamista, aterioiden valmistusta, leipomista tai polttopuiden pilkkomista (Myren, Enmarker, Hellzen & Saur 2017, 269–270). Maatilan koolla tai tuotantosunnalla ei ole merkitystä, tärkeintä on yrittäjän oma mielenkiinto toimintaa kohtaan (Kymäläinen, Partala, Rantanen, Hiltunen, Teittinen & Nikander 2018, 6).

Maatilalla tapahtuvaa toimintaa voidaan tarjota asiakkaille joko **luontohoivana** tai **luontovoimana**. Luontohoivaan kuuluvat Green Care-palvelut kuuluvat julkisen sektorin palveluiden järjestämisvastuulle ja näitä palveluita ohjaavat monet lait ja säädökset. Tuottajilta edellytetään tällöin esimerkiksi tehtävään sopivaa koulututusta. Luontovoiman palveluilla ei ole julkista palvelunjärjestämisvastuuta ja yksityiset palvelun ostajat hakevat yleensä virkistystä ja hyvinvointia ylläpitävää toimintaa. Ohjaava lainsäädäntö on usein väljempää ja näissä palveluissa turvataan lainsäädännön avulla kuluttajan turvallisuutta ja oikeuksia. (Hirvinen, Juola & Turunen 2014, 4–8.)

Ikääntyvien hoivamaatilatoiminta

Euroopassa ikääntyneille tarjottava hoivamaatilatoiminta keskittyy muistisairaisiin ikääntyneisiin. Toiminta pitää sisällään maatilahoivakodit, muistisairaiden päivätoiminnan sekä vierailut maatiloille. Maatilatoiminnan avulla voidaan ennaltaehkäistä erilaisten toiminnanvajausten syntymistä ja näin edistää ikääntyneiden hyvinvointia, mahdollisuutta asua kotona, liikkua elinpiirissään haluamallaan tavalla sekä osallistua mielekkääseen toimintaan. (Kymäläinen ym. 2018, 6; Tietoa hankkeesta. n.d.) Isossa-Britanniassa ajatusta ikääntyneistä ja luonnon hyvinvointivaikutuksista on viety eteenpäin jopa niin, että dementiapotilaiden kansallinen hoitosuositus kannustaa aktiviteetteihin kuten liikuntaan, puutarhanhoitoon ja mindfulness harjoitukseen (Stephenson 2019). Maatilaympäristö tarjoaa oivalliset puitteet tällaiseen toimintaan.

Ikääntyneille suunnattu maatilatoiminta voi toteutua monella eri tavalla ja palvelua voidaan tarjota luontohoivana tai luontovoimana. Maatilayrittäjä voi räätälöidä asiakkailleen erilaisia palvelupaketteja oman osaamisensa, resurssiensa sekä

käytettävissä olevien fyysisten tilojen mukaan. Asiakkaat voivat ohjautua toimintaan vaihtelevien polkujen kautta (kuvio 2). Toiminta voi toteutua säännöllisesti tai olla kertaluonteista. Riippuu tarjottavasta palvelusta ja maksajatahosta, missä määrin lainsäädäntö asettaa vaatimuksia toiminnalle ja fyysisille tiloille.

Kunta	Itse maksavat	Kolmas sektori
<ul style="list-style-type: none"> • Osavuorokautisen perhehoidon päivätoimintaa muistisairaille • Toiminta: puuhastellaan puutarhan ja eläinten parissa, nautitaan ympäristöstä 	<ul style="list-style-type: none"> • Klubi-tyyppinen toiminta yli 65-vuotiaille maataloista kiinnostuneille • Toiminta: painotetaan maatalon töihin osallistumista toimintakyvyn mukaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Omaishoitajille räätälöidyt vertaistukiryhmät yhteistyössä Omaishoitajaliiton kanssa • Toiminta: omien voimavarojen lisääminen maatalatoiminnan keinoin

Kuvio 2 Esimerkki palvelun tarjoamisesta (mukaillen Kymäläinen ym. 2018, 20.)

2.4 Maatilatoiminnan hyvinvointivaikutukset muistisairaalle ikääntyneelle

Luonnon ja luontoelementtien hyvinvointivaikutuksia on tutkittu paljon viime vuosina. Ikääntyneiden osalta tutkimustieto keskittyy muistisairaisiin ja maatilatoiminnasta muistisairaana ikäihmisen hoidon tukena löytyy näyttöä. Myren ja muut ovat tarkastelleet tutkimuksessaan tavanomaisen päivätoiminnan sekä maatilapäivätoiminnan vaikutuksia dementiaa sairastavilla ikääntyneillä. Tutkimuksen mukaan maatilapäivätoiminta sopii erityisesti henkilöille, joilla on kokemusta maatalon töistä ja maaseudulla elämisestä. Maatilapäivätoiminnan soveltuvuus tulee kuitenkin aina arvioida yksilöllisesti, huomioiden henkilön riittävä fyysinen toimintakyky, terveydentila sekä mielenkiinto kyseistä toimintaa kohtaan. (Myren ym. 2017, 274.)

Rantanen pohtii Pro Gradu-tutkielmassaan maatilapäivätoiminnan merkitystä ikääntyneille ja myös tässä tutkimuksessa korostettiin osallistujien taustaa.

Lapsuutensa ja nuoruutensa maaseudulla viettäneille maatila on ympäristönä muistoja herättävä. Muistojen myötä toiminta saa pitkäkestoisen merkityksen, jonka positiiviset vaikutukset jatkuvat vielä toiminnan päätyttyä. (Rantanen 2018, 34–35.) Myren ja muut havaitsivat, että ikääntyneet kokevat maatilaympäristön kodinomaisena, rentona ja turvallisena paikkana. Lapsuudesta tutut esineet, eläimet, rakennukset ja maatilaympäristön multisensorinen aistimaailma aktivoivat ja herättävät spontaania keskustelua. (Myren ym. 2017, 267.)

Muistisairaus johtaa usein ikääntyneen sosiaalisen elinpiirin kaventumiseen ja moni kokee yksinäisyyttä. De Bruin, Stoop, Molema, Vaandrager, Hop & Baan korostavat tutkimuksessaan Green Care-maatilatoiminnan vaikuttavan positiivisesti muistisairaana ikääntyneen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Mielekäs toiminta, kuten esimerkiksi puutarhanhoito, ruoanlaitto ja pöydän kattaminen, eläinten hoitaminen tai aitojen rakentaminen yhdessä ryhmän kanssa parantavat mielialaa sekä tuovat tarkoitusta arkeen. Erityisesti ruokailuhetket ovat tärkeä osa maatilatoimintaa ja yhteisen ruokapöydän ääressä aterioinnin on todettu parantavan ikääntyneen ruokahalua. (De Bruin, Stoop, Molema, Vaandrager, Hop & Baan 2015, 6.) Gagliardi, Santini, Piccinini, Fabbietti & di Rosa tulivat samaan tulokseen tutkimuksessaan, todeten maatilatoiminnan stimuloineen ikääntyneiden sosiaalisia taitoja. Toiminnan avulla ikääntyneet olivat myös onnistuneet laajentamaan sosiaalisia verkostojaan. (Gagliardi, Santini, Piccinini, Fabbietti & di Rosa 2018, 212.)

Yhdessä puuhastelun ohella maatilalla arjessa korostuu lämmin, tasavertainen ja keskusteleva suhde työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Maatilalla fyysinen ja sosiaalinen ympäristö mahdollistaa tutkimuksen mukaan muistisairaana ikäihmisen aktiivisena toimijana olemisen. Laitosympäristö on usein homogeeninen, korostaen turvallisuuteen ja terveyteen liittyviä näkökohtia. Työntekijät voivat vetäytyä toisiin tiloihin esimerkiksi valmistamaan ruokaa, mikä rajoittaa asiakkaiden osallisuutta. Kodinomaisen maatilaympäristö sen sijaan mahdollistaa luontaisella tavalla sosiaalisen kanssakäymisen työntekijöiden ja asiakkaiden välillä toiminnan ohessa. Maatilalta löytyy erilaisia tiloja, joihin on mahdollista vetäytyä, jos haluaa lepoa tai omaa tilaa. Ikääntyneen huomiointi yksilönä on helpompaa maatilalla. (Myren ym. 2017, 271–274.)

Maatilympäristön on todettu rauhoittavan muistisairasta ja lisäävän ulkoilua sekä liikkumista (Rantanen 2018, 35). Ikääntyneet voivat usein kulkea maatilalla vapaasti ja ympäristön elementit, kuten puutarhat ja eläinsuojat motivoivat liikkumista. Ulkoilu parantaa muistisairaana ikääntyneen mielialaa ja useasti ulkoilevat ovat keskimäärin paremmalla tuulella kuin paljon aikaansa sisätiloissa viettävät ikääntyneet. (De Boer, Hamers, Zwakhalen, Tan & Verbeek 2017, 7.) Aktiivisuuden lisääntyminen on maatilalla toimiessa luontaista ja huomaamatonta, sillä ulkona vietetään paljon aikaa erilaisten askareiden parissa vuodenajasta riippumatta. Jo pelkkä oleskelu luonnossa voi vähentää stressiä, palauttaa kognitiivisia kykyjä ja tuottaa positiivisia tunnereaktioita, jolloin muun muassa käytösongelmat saattavat lieventyä. Monipuolisessa ja vaihtelevassa ympäristössä liikkuminen vahvistaa tasapainoa ja aktivoi aistitoimintoja. (Ibsen ym. 2018.)

Mielekäs toiminta ja kokemus oikeasta työnteosta korostuvat Rantasen (2018, 27) mukaan maatilapäivätoiminnassa. Useissa tutkimuksissa tuodaan esille maatilatoiminnan positiiviset vaikutukset ikääntyneen pätevyden tunteeseen. Maatilan työt voidaan suunnitella niin, että pystytään hyödyntämään kunkin osallistujan vahvuuksia. Näin ikääntynyt voi tuoda oman panoksensa työhön ja kokea olevansa aidosti tarpeellinen ja tärkeä osa yhteisöä. (Myren ym. 2017, 269.)

Gagliardi ja muut huomasivat tutkimuksessaan, että aktiivisuus ja mielekäs tekeminen vaikuttivat ikääntyneiden vapaa-ajan toimintoihin myös kotona. Ikääntyneiden saama kokemus toiminnallisesta pätevydestä rohkaisi heitä laajentamaan toiminnallista repertuaariaan. Maatilan henkilökunnan nähtiin vaikuttavan positiivisesti ikääntyneen autonomian toteutumiseen ja itsensä hyväksymiseen, mikä heijastui ikääntyneen elämän kaikkiin osa-alueisiin. (Gagliardi ym. 2018, 212.)

2.5 Maatila toimintaympäristönä

Ympäristö jaetaan PEO-mallissa sosioekonomiseen, sosiaaliseen, fyysiseen, institutionaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön (Law ym. 1996, 15–17). Maatilan

fyysisellä toimintaympäristöllä tarkoitetaan PEO-mallin mukaisesti maatalan luonnollista ja rakennettua ympäristöä, johon kuuluvat muun muassa eri-ikäiset rakennukset, eläinsuojat, metsät, pellot, vesistöt, laitumet ja puutarhat. Käytetyt välineet, työkalut ja apuvälineet ovat myös osa fyysistä ympäristöä. Sosiaalinen ympäristö koostuu kaikista niistä ihmisistä, jotka ovat mukana toiminnassa, esimerkiksi tilan isäntäväki perheineen, tilan työntekijät ja muut ryhmäläiset. Myös eläimet ovat osa sosiaalista ympäristöä. Institutionaalisella ympäristöllä tarkoitetaan toimintaa ohjaavia lakeja ja säädöksiä. Kulttuurinen ympäristö käsittää tavat, tottumukset ja uskomukset, jotka vaikuttavat toimintaan.

PEO-mallin mukaan maatilaympäristö voi tukea ikääntyneen muistisairaana toiminnallista suoriutumista, mutta vastaavasti myös estää sitä. Esimerkiksi allergiat tai pelko eläimiä kohtaan saattavat estää osallistumista toimintaan. Jos ikääntyneen liikkumiskyky on heikentynyt, saattaa maatilalla kulkeminen olla haastavaa, mikä osaltaan vaikeuttaa suoriutumista. Toisaalta, maatilatoiminnassa saadut sosiaaliset kontaktit ja ryhmän osana oleminen ovat asioita, jotka voivat vaikuttaa positiivisesti ikääntyneen toiminnallisuuteen.

2.6 Toimijuus

Toimijuus (*agency tai human agency*) on monitahoinen ilmiö ja eri tieteenaloilla käytetty käsite, joka on ollut teoretisoinnin ja tutkimuksen kohteena mm. psykologiassa, sosiaalipsykologiassa ja suomalaisessa sosiaalityössä. Yleisesti ottaen, pohdinnan alla ovat olleet toimivan yksilön, yhteiskunnallisten rakenteiden ja lainalaisuuksien väliset suhteet. Eli ohjautuuko yksilön toiminta hänen omien valintojensa perusteella vai vaikuttavatko rakenteet ja eritasoiset lainalaisuudet toimintaan. Toimijuudesta löytyy useita määritelmiä ja luonnehdintoja, joista osa on hyvinkin abstrakteja tai ideaalittyyppisiä. Näissä ei huomioida arkitodellisuudessa olevia toimijuutta rajoittavia tekijöitä, kuten muita ihmisiä tai ympäristöä. (Jyrkämä 2018, 190–192.)

Toimijuudeksi voidaan kutsua tahtoa toimia aktiivisesti ja olla olemassa. Ihminen on luonnostaan aktiivinen ja erilaisten vaikeuksien edessä hän pyrkii tarkoituksellisesti muuttamaan sosiaalisia suhteitaan, käytäntöjään ja fyysistä ympäristöään.

Toimiessaan yhteisössä ihminen kartuttaa tietojen ja taitojen lisäksi ymmärrystä omasta minästä ja muodostaa käsityksen itsestään toimijana. Osallistuessaan toimintaan ihminen ei siis ole passiivinen sivusta seuraaja, joka vain reagoi ympärillään tapahtuviin asioihin. Tämä luo pysyvyyden tunnetta, sitoutumista ja uskoa siihen, että omiin ja yhteisiin asioihin pystyy vaikuttamaan. Toimijuuteen liitetään usein käsitteitä, kuten aktiivisuus, luovuus, tarkoituksellisuus, osallisuus, vaikutusmahdollisuus, vapaaehtoisuus sekä taito ja voima valita itse toimintatavat. (Kumpulainen, Krokfors, Lipponen, Tissari, Hilppö & Rajala 2010, 23–24.)

2.7 Toimijuus toimintaterapian näkökulmasta

Toimintaterapian teorioissa toimijuus liittyy läheisesti yksilölle tärkeään ja mielekkääseen toimintaan. Merkitykselliseen toimintaan osallistuminen mahdollistuu toimijuuden kautta. Toiminnallinen identiteetti (*occupational identity*), toiminnallinen käyttäytyminen (*occupational behaviour*) ja toiminnallinen pätevyys (*occupational competence*) ovat yhteydessä toimijuuteen ja vaikuttavat osaltaan toiminnalliseen suoriutumiseen. (Pikkarainen, Vähäsantanen, Paloniemi & Eteläpelto 2015, 425.)

Toimintaterapiassa korostuvan asiakaslähtöisyyden periaatteen voidaan ajatella tukevan ihmisen toimijuutta. Asiakaslähtöisen toimintatavan mukaan asiakas nähdään aktiivisena ja tasavertaisena toimijana. Asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden kunnioittaminen ovat tärkeitä asiakaslähtöisyyden elementtejä, jotka mahdollistavat asiakkaan valtaistumista. Laajimmillaan voidaan pyrkiä vaikuttamaan koko yhteiskuntaan ja kansalaisten yhdenvertaisiin vaikuttamismahdollisuuksiin. (Hautala ym. 2016, 94–100.)

Käsite toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta (*occupational justice*) nousee keskeisesti esille useissa toimintaterapian teorioissa. Ihmisen kokemus hyvästä ja

merkityksellisestä elämästä on yhteydessä hänen kokemaansa terveyteen ja hyvinvointiin. Ympäristö ja toiset ihmiset vaikuttavat toimintaan ja osallistumisen mahdollisuuksiin, mutta yhteiskunnallisella tasolla merkittäviä tekijöitä ovat myös esimerkiksi tavat, asenteet, normit sekä kulttuuriset tekijät. (Nilsson & Townsend 2010, 57–58.)

Joidenkin ihmisten, ihmisryhmien tai väestöryhmien osallistumisen mahdollisuudet ovat jo lähtökohtaisesti rajallisemmat kuin toisten ja tämä johtaa toiminnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Jotta toiminnallinen oikeudenmukaisuus voi toteutua, tulee kaikilla olla tasa-arvoinen pääsy mahdollisuuksiin ja resursseihin, riippumatta tekijöistä, jotka liittyvät ikään, kulttuuriin, sukupuoleen, kykenevyyteen, sosiaaliseen luokkaan tai seksuaaliseen suuntautumiseen. (Nilsson & Townsend 2010, 57-58.)

2.8 Ikääntyneen toimijuus

Viime vuosina toimijuuskäsite on tullut esille myös ikääntymisen tutkimuksen alueelle elämäntutkimuksen (*life-course*) kautta. Elämäntutkimuksen (*life-course agency*) näkökulma huomioi ihmisen kehityksen elämänmittaisuuden. Ihminen ei elä vain nykyhetkessä tai irrallaan ympäristöstään. Ihminen rakentaa omaa elämäntutkimustaan tehden valintoja historian, yhteiskunnallisten olosuhteiden, saavutettavissa olevien resurssien, ympäristön ja sosiaalisten suhteiden luomien mahdollisuuksien tai rajoitusten puitteissa. (Jyrkämä 2018, 192–193.) Vanhalakka-Ruohon mukaan elämäntutkimuksen viitekehys tuo toimijuuteen aikaperspektiivin, jossa tulee esille yksilön elämänhistoria, nykyhetki, tulevaisuuteen suuntautuminen sekä ympäristön ajallinen muuntuvuus. Elämäntutkimus ei ole vaiheittain etenevä kaari, vaan kehitys voi olla monisuuntaista ja ihmisen on mahdollista muuttua tai kehittyä läpi koko elämän. (Vanhalakka-Ruoho 2014, 194.)

Ikääntymisen mukanaan tuomat muutokset vaikuttavat siihen, miten ihminen näkee itsensä toimijana. Roolit muuttuvat elämäntutkimuksen eri vaiheissa, samoin ympäristön ja ihmisen itselleen asettamat odotukset ja vaatimukset. Erilaiset toimintakyvyn

rajoitteet vaikuttavat toiminnalliseen identiteettiin. Ikääntynyt on altis kokemaan toiminnallista epäoikeudenmukaisuutta, sillä häneltä saattaa puuttua mahdollisuus vaikuttaa niihin asioihin, jotka hän kokee merkityksellisinä. Esimerkiksi hoitokodissa huolehditaan ikääntyneen perustarpeista, mutta kiinnitetään liian vähän huomiota siihen, mitä ikääntynyt itse haluaisi tehdä vapaa-ajallaan. (Nilsson & Townsend 2010, 59.)

Pikkarainen ja muut toteavatkin, että toimijuuteen pohjautuvaa ajattelutapaa tarvitaan, jotta ikääntyneiden parissa toteutettava kuntoutustyö voisi olla aidosti asiakaslähtöistä. Yksilön eletty elämä, tehdyt valinnat ja suuntautumiset vaikuttavat siihen, miten nykyhetki koetaan ja mitä tulevaisuudelta toivotaan. Ikääntyneen elämässä toimijuus tulee nähdä luovana ja tuottavana prosessina, jonka avulla ihmisen on mahdollista ratkaista arkielämään liittyviä ongelmia ja saavuttaa sitä kautta voimaantumisen kokemuksia. Oleellista on ikääntyneen oma tahto, mahdollisuus tehdä päätöksiä ja toimia haluamallaan tavalla. (Pikkarainen ym. 2015, 432.) On huomioitava, että myös esimerkiksi tekemättä jättäminen, vetäytyminen tai odottamaan jääminen ovat yhtä lailla toimijuutta (Vanhalakka-Ruoho 2014, 197).

Kuntoutustyössä on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota kuntouttavien ympäristöjen merkitykseen ja voimavaralähtöiseen ajattelutapaan. Tällöin rajoitteisiin keskittymisen sijaan suuntaudutaan yksilön vahvuuksiin ja tarjotaan mahdollisuutta kiinnittyä omaan lähiympäristöönsä, jolloin voidaan löytää elinvoimaa tukevia vuorovaikutussiteitä. Edistysaskeleet saattavat olla pieniä, mutta ne tuovat toivoa ja uskoa tulevaisuuteen. (Yli-Viikari & Smeds 2019, 8–9.) Voimavaralähtöisyys tukee myös ikääntyneen muistisairaana toimijuutta. Tällöin ajatellaan, että ihminen on muutakin kuin diagnoosinsa, eivätkä haasteet poista mahdollisuutta löytää elämään iloa tuottavia asioita.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on haastatteluiden sekä teoriapohjan avulla tutkia ja kartoittaa, mitkä tekijät maatilaympäristössä vaikuttavat muistisairaana ikääntyneen toimijuuteen ja miten toimijuutta voidaan tukea ja edistää. Opinnäytetyössä keskitytään muistisairaisiin ikäihmisiin, mutta tietoa voidaan hyödyntää ja soveltaa kaikkien ikääntyneiden kanssa toimimiseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Päivä Farmilla-hankkeelle tietoa siitä, miten maatilayrittäjä voisi tukea ikäihmisen toimijuutta maatilatoiminnassa.

Maatilayrittäjillä ei välttämättä ole taustalla sosiaali- ja terveysalan opintoja tai laajempaa osaamista, joten tiedolle on selkeä tarve. Aihetta lähestytään yrittäjän näkökulmasta ja pohditaan, mitä seikkoja ympäristössä on hyvä huomioida, jotta toiminta olisi asiakkaalle mielekästä, turvallista ja osallistavaa. Päivä Farmilla-hanke voi hyödyntää opinnäytetyön tuloksia ”Ikääntyvien hyvinvointia tukeva maatilapäivätoiminta”-oppaassa, joka koostetaan hankkeen lopuksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

- Mitkä tekijät maatilaympäristössä vaikuttavat ikääntyneen muistisairaana toimijuuteen?
- Millä tavoin toimijuutta voidaan tukea maatilatoiminnassa?

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyössä noudatetaan kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähestymistapaa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tutkittavaa ilmiötä, kuvailemaan sitä ja tekemään mielekkäitä tulkintoja ilmiöstä. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään kuten määrällinen tutkimus, vaan tilaa annetaan tutkittavien henkilöiden ajatuksille, kokemuksille ja

näkökulmille. Tutkija itse kerää ja analysoi tietoa, jonka kautta reaali maailma suodattuu tutkimustuloksiksi. Reaali maailman ajatellaan olevan kompleksinen ja holistinen, eikä samalla tavoin mitattavissa kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on kiinnostunut prosesseista ja ilmiön ymmärtämisestä tekstien, kuvien tai sanojen avulla. (Kananen 2008, 24–26.)

4.1 Teemahaastattelu

Tiedonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, sillä tavoitteena oli saada tiedonantajilta syvällistä tietoa, kokemuksia sekä ajatuksia tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelu on haastattelumuoto, jossa edetään tutkijan etukäteen valitsevien teemojen varassa. Valitut teemat perustuvat aiheen viitekehykseen ja siihen mitä ilmiöstä jo tiedetään. Haastattelukysymyksiä voidaan tilanteen mukaan tarkentaa ja syventää haastattelun edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tavoitteena on, että jokainen vastaaja antaa oman kuvauksensa ilmiöstä. Haastattelun tuloksena saadaan aineisto, joka valottaa syvällisesti tutkittavaa asiaa. (Kananen 2014, 86.)

Onnistunut haastattelu vaatii haastattelijalta valmistautumista tilanteeseen ja perehtyneisyyttä aihepiiriin. Hyvä haastattelija esittää asiansa selkeästi ja herättää toimillaan luottamusta olemalla avoin ja aidosti kiinnostunut haastateltavan näkemyksistä. Haastattelijan tulee olla sopivalla tavalla näkymätön, niin että haastateltavan ääni tulee kuuluvaksi. Tarvittaessa keskustelua täytyy kuitenkin ohjata tutkimuksen kannalta tarkoituksen mukaiseen suuntaan. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 68–69.)

4.2 Tutkimusjoukon esittely

Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastatteleamalla viittä henkilöä, joilla on kokemusta ikääntyneiden kanssa toimimisesta maatala-/maaseutu ympäristössä. Koska ikääntyneiden maatilatoiminta on Suomessa vielä melko vähäistä, oli haastateltavien löytäminen vaikeaa. Haastateltavaksi lupautui yksi suomalainen yrittäjä, joka on

ottanut vuosi sitten palveluvalikoimaansa muistisairaille ikääntyneille tarjottavan viriketoiminnan maaseutuympäristössä. Tämän lisäksi haastateltiin kolmea ikääntyneiden perhehoitajaa, jotka asuvat maatilalla tai maaseutuympäristössä. Kahden perhehoitajan luona ikääntyneet ovat jaksoittain, yhden luona asiakkaat asuvat vakituisesti.

Jotta saataisiin syvällisempää näkemystä ikääntyneiden maatilatoimintaan, oli perusteltua etsiä haastateltavia myös ulkomaita. Norjassa on toteutettu vuosikymmenien ajan menestyksekkäästi muistisairaille ikääntyneille suunnattua maatilapäivätoimintaa ja olikin hienoa, että viidenneksi haastateltavaksi lupautui pitkän linjan hoivamaatilayrittäjä Norjasta.

Kaikille haastateltaville on yhteistä se, että he asuvat maaseutuympäristössä ja ovat kiinnostuneita Green Care-menetelmien hyödyntämisestä ikääntyneiden asiakkaiden kanssa. Toimintaympäristö ei jokaisen haastateltavan kohdalla ollut aktiivisesti toimiva maatila, mutta jokaisessa pihapiirissä on kuitenkin vanhoja rakennuksia, maaseutuympäristöä metsineen ja peltoineen sekä eläimiä, vähintäänkin kissoja, kanoja tai koiria. Kahdella tilalla on lisäksi lampaista ja yhdellä hevosia. Neljällä haastateltavalla on taustalla jokin sosiaali- tai terveysalan tutkinto. Yhden haastateltavan puolisoilta löytyy alan koulutustaustaa.

Asiakkaat

Haastateltavien asiakaskunta koostuu muistisairaista ikääntyneistä. Useimmilla on myös muita terveydellisiä ongelmia ja toiminnan rajoitteita. Ikähaarukka asiakkailta vaihtelee 60-100 vuoteen. Keskimäärin asiakkaat ovat yli 80-vuotiaita. Pääosin asiakkailta vaaditaan riittävää fyysistä liikuntakykyä (itsenäinen liikkuminen ja wc:ssä käynti), jotta toimintaan voi osallistua. Kahden haastateltavan asiakkaat tai osa heistä olivat kuitenkin melko huonokuntoisia ja tarvitsivat paljon ohjausta ja avustamista.

4.3 Haastatteluiden toteutus

Haastateltaviin otettiin yhteyttä sähköpostitse. Viestissä kerrottiin selkeästi, millaisesta tutkimuksesta on kysymys, miten tietoa kerätään ja miksi. Tiedonantajat ilmoittivat suostumuksensa haastatteluun niin ikään sähköpostitse. Kaikki haastattelut oli tarkoitus toteuttaa videopuheluin Skypen avulla pitkien maantieteellisten välimatkojen vuoksi. Kolme haastattelua suoritettiin kuitenkin puhelimitse, sillä tämä oli haastateltavien toivomus. He kokivat puhelimesta puhumisen vaivattomimmaksi vaihtoehdoksi kiireisen arjen keskellä. Kaikilla tiedonantajilla ei myöskään ollut mahdollisuutta tai halukkuutta käyttää Skypeä tai muuta videopuheluohjelmaa, jolla haastattelun olisi voinut toteuttaa.

Teemahaastattelu on suositeltavaa tehdä kasvokkain, jolloin voidaan kiinnittää huomiota keskustelun näkyviin vihjeisiin, ilmeisiin, eleisiin sekä kehonkieleen. Saatu tieto on sävykästä ja juuri siinä hetkessä ja tilanteessa syntyvää. Tutkijalta vaaditaan herkkyyttä ja taitoa ymmärtää näitä sävyjä. Ikonen mukaan puhelinhaastattelukin voi olla perusteltu valinta laadullisen aineiston kokoamiseen, eikä eri haastattelumenetelmien välillä ole havaittavissa merkittävän suuria eroja. Puhelimen välityksellä tapahtuvassa haastattelussa haastattelijan on tärkeää osoittaa kiinnostusta, kuuntelemista ja ymmärtämistä täytesanoilla, äänensävyillä ja lisäkysymyksillä. (Ikonen 2017, 270–282.) Koska vuorovaikutuksen ei-sanalliset piirteet eivät olleet erityisen olennaisia opinnäytetyön aineiston keräämisen ja tutkimusongelman kannalta, puhelinhaastattelua pidettiin hyväksyttävänä menetelmänä tiedon keräämiseen.

Haastatteluja varten laadittiin etukäteen haastattelurunko teema-alueittain (Liite 1). Käsiteltävät teemat nousivat esille opinnäytetyön teoriapohjasta. Määritellyt teemat käytiin läpi jokaisessa haastattelussa, tilaa jätettiin myös vapaalle keskustelulle ja tarkentaville kysymyksille. Haastattelukysymyksissä päätettiin olla käyttämättä termiä ”toimijuus”, sillä sen merkitys voi olla niin moninainen. Ajateltiin myös, että termi saattaa olla merkitykseltään vieras haastateltaville. Ympäristön vaikutusta toimijuuteen kartoitettiin sen sijaan teoriapohjasta nousseiden toimijuuteen

liittyvien käsitteiden avulla. Näitä ovat esimerkiksi mahdollisuus mielekkääseen toimintaan, mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin, vapaa tahto ja tasa-arvoisuus.

Jokainen haastattelu kesti noin 40 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin yleiskielisesti, eli teksti muunnettiin kirjakielelle ja siitä poistettiin turhat täytesanat, murre- ja puhekielen ilmaisut. Litteroitua tekstiä muodostui 17 sivua (fonttikoko 12, riviväli 1). Litteroinnin jälkeen aineisto luettiin läpi useaan kertaan sisällön hahmottamiseksi ja kattavan kokonaiskuvan saamiseksi.

4.4 Aineiston analysointi

Laadullista aineistoa voidaan tulkita eri tavoin ja eri näkökulmista. Teemoittelu on luonteva etenemistapa teemahaastatteluaineiston analysoimisessa. Keskeisiä aiheita eli teemoja muodostetaan usein aineistolähtöisesti, mutta myös jonkun tietyn viitekehyksen tai teorian mukaisesti ohjautuva jaottelu on mahdollinen. Tarkoituksena on nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja eli tekstimassasta pyritään löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaisia aiheita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemoittelun analyysivaiheessa tarkastellaan usealle haastateltavalle yhteisiä, aineistosta nousevia piirteitä. Osa näistä piirteistä saattaa nousta esille teemahaastattelun rungosta, mutta näiden lisäksi voidaan löytää myös muita teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 173.) Tekstiä voidaan havainnollistaa ja elävöittää haastattelusitaattien avulla. Saatuja tuloksia verrataan aikaisempaan tietoon ja opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastatteluaineisto analysoitiin teoriaohjaavan analyysin keinoin. Tällöin teoria toimii apuna aineiston analyysissa ja aineistosta on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole testata teoriaa, vaan luoda uusia ajatuskulkuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Analysoinnin aluksi

litteroidusta aineistosta poistettiin kaikki tunnistetiedot. Teksti tiivistettiin karsimalla pois tutkimuskysymyksen kannalta epäoleelliset ja asiaan kuulumattomat tekstit.

Koska haastattelut noudattivat pääosin teemahaastattelun runkoa, oli aineiston jakaminen haastattelurungon mukaisesti (teoriaohjaava teemoittelu) luontevaa. Aineisto koostettiin yhdeksi Word-tiedostoksi, jossa jokaiselle haastattelulle valittiin oma värikoodi. Haastattelurungosta poimittiin tutkimusongelman kannalta oleelliset teemat ja kullekin teemalle varattiin tyhjä sivu. Haastatteluiden pohjalta nousi esille myös uusia teemoja. Aineistoa ryhmiteltiin niin, että samaa aihetta koskevat kommentit poimittiin tekstinkäsittelyohjelman ”leikkaa-liimaa-toiminnolla” sopivan teeman alle (Taulukko 1). Ryhmittely ei ollut aivan yksiselitteistä, sillä jotkin tekstipätkät olisivat sopineet useammankin eri otsikon alle. Esimerkiksi fyysiseen ympäristöön liittyvät rakennukset ja tilat, kuten ”iso tupa” mahdollistavat myös sosiaalista kanssakäymistä. Sosiaalisuus ja ryhmän osana oleminen liittyvät oikeastaan kaikkeen maatilalla tapahtuvaan toimintaan.

Teemojen otsikointia muokattiin taustalla vaikuttavaa PEO-mallia mukailleen. Otsikointia ohjasi myös toimijuuden käsitteeseen ja teoriaan liittyvät osatekijät. Toiminnallisuus mahdollistuu PEO-mallissa yksilön, ympäristön ja toiminnan dynaamisesta vuorovaikutuksesta ja ympäristö on konteksti, jossa kaikki toiminta tapahtuu. Yksilön, ympäristön ja toiminnan osa-alueiden keskinäinen tasapaino on oleellista toiminnallisuuden toteutumisen kannalta. (Law ym. 1996, 15–17.) PEO-mallin mukaan ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi siis paranee, kun hän suoriutuu mahdollisimman hyvin niistä toimista, jotka kokee merkityksellisinä.

Ympäristö voi estää tai mahdollistaa toimintaa, niin ikään maatilaympäristöstä voidaan löytää tekijöitä, jotka estävät tai tukevat toimintaa. Ympäristö vaikuttaa myös toimijuuden toteutumiseen. Esimerkiksi ”paja” toimintaympäristönä saattaa kutsua erityisesti miehiä toiminnan pariin. Yksilön oma mielenkiinto toimintaa kohtaan sekä toimintaa mahdollistavat ympäristötekijät tukevat toiminnallisuuden toteutumista. Toiminnassa on huomioitava yksilön tausta, valmiudet ja taidot, jotta tehtävät ovat mielekkäitä ja sopivia kullekin yksilölle. Tärkeässä toimessa

suoriutuminen ja omien valintojen tekeminen tukee toimijuutta ja parantaa toiminnallisen pätevyyden tunnetta.

Tarkempaan analysointiin muodostui neljä teema, jotka ovat:

1. Maatilan fyysinen ympäristö ja toiminnallisuus
2. Maatilan sosiaalinen ympäristö ja toiminnallisuus
3. Yksilöllisyyden huomioiminen ja mielekäs toiminta
4. Maatilatoiminnan vaikutukset

Taulukko 1 Esimerkki aineiston teemoittelusta

Alkuperäinen ilmaus	Teema
<p>”Talvella käytetään pajaa puutöihin ja se on ollut erityisesti miehille mieleen.”</p> <p>”Käytetään paljon puutarhaa ja kävellään luonnossa.”</p>	<p>Maatilan fyysinen ympäristö ja toiminnallisuus</p>
<p>”Ruokailu on todella tärkeää, sillä moni asuu yksin ja heille tekee hyvää syödä yhdessä.”</p> <p>”Ihminen voi paremmin kun mukana on samanhenkinen porukka.”</p>	<p>Maatilan sosiaalinen ympäristö ja toiminnallisuus</p>
<p>”Halutaan tuntea asiakkaat ja mikä heitä kiinnostaa.”</p> <p>”Ruokapöydässä jutellaan, mitä haluavat tehdä. Tuleeko jotain erityistä</p>	<p>Yksilöllisyyden huomioiminen ja mielekäs toiminta</p>

tekemistä mieleen tai mitä ruokaa toivovat.”

”Kyllä huomaa sen eron, kun ovat vaikka **Maatilatoiminnan vaikutukset** omassa kodissa tai laitosympäristössä, miten paljon puheliaampia ja rauhallisempia ovat tässä toiminnassa.”

”Päivät sujuu paljon helpommin, kun ollaan ulkona paljon. Ovat paremmalla tuulella.”

Teemoittelun jälkeen kirjoitettiin auki teemoihin liittyvät vastaukset, jotka esitellään 5. luvussa. Tekstiä elävöitetään aluperäissitaatein ja kunkin sitaatin alle on merkitty, mistä haastattelusta sitaatti on poimittu, esimerkiksi ”Haastattelu 1”. Lopuksi saatuja tuloksia tulkitaan suhteessa aiempaan tutkimukseen ja opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen luvussa 6.

5 Tulokset

5.1 Maatilan fyysinen ympäristö ja toiminnallisuus

Kaikki haastateltavat hyödynsivät monipuolisesti maatilan rakennuksia, pihapiiriä ja luontokohteita ikäihmisten kanssa toimiessa. Esimerkiksi puuhastelu nikkarointipajassa tai retkeily läheisissä luontokohteissa koettiin tärkeäksi ja merkitykselliseksi asiaksi asiakkaiden kannalta. Toiminnot suunniteltiin vuodenkierron ja asiakkaiden mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Esimerkiksi polttopuiden teko, pihapelien pelaaminen, nikkarointi- ja puhdetyöt, puutarhanhoito, marjastus tai sienestys, säilöntä, ruoan valmistus ja lumitöiden teko olivat useille asiakkaille mieluisia ja tuttuja hommia. Yhden haastateltavan luona

hyödynnettiin oman tilan lampaiden villoja eli villaa työstettiin yhdessä asiakkaiden kanssa.

Puutarha on monelle paras juttu ja että pääsee itse kasvattamaan vaikka tomaatteja. Miehillä polttopuiden teko tai nikkarointi voi olla kiinnostavampaa, mutta ympäristö mahdollistaa hyvin monenlaisen tekemisen. (Haastattelu 1)

Haastateltavat korostivat vastauksissaan maatilaympäristön ja sitä ympäröivän luonnon olevan jo itsessään muistisairasta ikääntynyttä aktivoiva ja elvyttävä. Vanhat rakennukset, esineet ja työkalut herättävät ikääntyneissä muistoja ja lisäävät spontaania keskustelua. Tuulen havina puissa, erilaiset tuoksut, luonnon ihmettely sekä lintujen ja eläinten äänet aktivoivat aisteja ja auttavat keskittymään hetkessä läsnäolemiseen. Pelkästään ulkona oleskelu ilman sen kummempaa agenda koettiin tärkeäksi.

Kun on aidosti luonnon lähellä ja näkee tepastelevia lampaita, kaneja, kanoja, kissoja ja koiria, jotka ovat harmoniassa toistensa kanssa, niin onhan se mahtavaa. Kaikki sanoo, ketkä tulee tänne, että ei ees tarvi olla mitään ohjelmaa kun vaan katsoo tätä kaunista luontoa ja eläimiä. Tää paikka on se juttu. (Haastattelu 4)

Kun pääsee terassille istumaan, kuuntelee linnun laulua ja tuuli vähän tuivertaa ja liikuttelee oksia, niin kyllä se on päivän paras hetki. Ei se ole sama asia kun avaat vaan ikkunan. (Haastattelu 4)

Haastateltavat hyödynsivät maatilaympäristöä ja luontoa liikkumiseen. Vaihtelevassa maastossa kulkeminen kehittää monipuolisesti toimintakykyä. Kävelylenkit voidaan toteuttaa niin, että mennään samalla vaikkapa hoitamaan eläimiä, katsomaan traktoria pellolla tai keräämään marjoja piirastarpeiksi. Tällöin kävelyllä on tarkoitus ja liikunta tulee siinä sivussa kuin itseksensä. Haastateltavat pyrkivät tarjoamaan liikuntaa jokaiselle asiakkaalle, tarvittaessa toimintaa mukauttaen tai apuvälineitä hyödyntäen. Pidettiin tärkeänä, että myös talvella ulkoillaan. Yksi haastateltava totesi, että vaikka liikkuminen on monelle mieluista, joskus tulee vastaan asiakas, joka ei tahdo ulkoilla. Tällöin hänelle keksitään muuta tekemistä.

Talvella tehdään lampolan reissut niin kuin muulloinkin. Se on mieluinen retki kyllä. Innokkaana lähtevät, vaikka onkin vähän kävelyä. (Haastattelu 3)

Kukat herättää kiinnostusta ja innostaa toimintaan. Tulevaan kuntoutuspuutarhaan on tavoite rakentaa polkuja, jotka herättävät kiinnostusta kävellä eteenpäin. (Haastattelu 5)

Maatilan fyysisessä ympäristössä oli haastateltavien mukaan löydettävissä joitain tekijöitä, jotka voivat toimia muistisairaana ikääntyneen toimijuuden esteenä. Jos jalat eivät kannu, niin ulkona tapahtuvaan toimintaan voi olla vaikea osallistua. Talvella kylmyys ja liukkaus vaikeuttavat ulkona liikkumista, mutta potkukelkka tai kenkiin laitettavat liukuesteet auttavat. Myös sään mukaisella pukeutumisella mahdollistetaan ulkoilua. Yhden haastateltavan mukaan vanhoissa rakennuksissa on herkästi vedon tunnetta, joka voi olla ikääntyneestä epämukavaa. Tällöinkin kiinnitetään huomiota pukeutumiseen.

Esteettömyys ja turvallisuus

Tilojen esteettömyyttä ja turvallisuutta pidettiin tärkeänä, mutta haastateltavat eivät kokeneet vanhoissa rakennuksissa toimimista erityiseksi haasteeksi ikääntyneiden kanssa. Kaikkien haastateltavien toimitilat oli tarkastettu ja todettu ikääntyneille soveltuviksi jonkin tahon toimesta. Haastateltavien mukaan vaaranpaikkojen tunnistaminen on tärkeää. Kynnykset ja liukkaat matot voivat olla haasteellisia.

Moottorisahaa tai muita mahdollisesti vaarallisia työkoneita ei käytetä ikääntyneiden kanssa. Muutenkin arvioidaan yksilöllisesti, millaiseen toimintaan asiakkaan toimintakyky riittää ja onko esimerkiksi huimausta tai suurentunutta riskiä kaatumiseen. Haastateltavat korostivat tässäkin asiakkaan tuntemisen olevan tärkeää, jolloin osaa havainnoida hänen olotilaansa ja jaksamistaan. Monella ikääntyneellä on sydänvaivoja, jolloin liikaa rasitusta tulee välttää. Keliolosuhteet huomioidaan ja esimerkiksi kuumalla kesähelteellä pysytellään enemmän varjossa tai sisätiloissa.

Kynnyksiä ei ole, rampit löytyy pyörätuolia varten. Meillä on yritystoimintaa, niin on jouduttu tekemään lakisääteiset palo- ja

pelastussuunnitelmat ja muut toimintasuunnitelmat. Siinä tulee jo paljon sellaista, mikä tulee huomioida kaikessa toiminnassa, ei pelkästään ikäihmisten viikolla. Kunta käy myös tarkistamassa tilat ennen perhehoidon aloittamista. (Haastattelu 3)

Suurena etuna pidettiin sitä, että maatilalla toimintaympäristö on kodinomainen. Tämä selkeästi rauhoittaa muistisairasta henkilöä. Vanhoissa taloissa on usein iso tupa, johon on hyvä yhdessä kokoontua. Myös sisätiloissa liikkuminen lisääntyy, kun on reilusti tilaa.

Tämä vanha hirsitalo on jo sellainen, mikä kiinnostaa monia. Moni sanoo, että on ihanaa vaan päästä tänne. (Haastattelu 2)

5.2 Maatilan sosiaalinen ympäristö ja toiminnallisuus

Maatilatoiminnan parasta antia oli kaikkien haastateltavien mukaan toiminnan sosiaalinen puoli. Moni muistisairas ikääntynyt kokee yksinäisyyttä, joka voi heikentää mielialaa ja toimintakykyä. Maatilalla ikääntynyt saa olla osa ryhmää ja häntä arvostetaan omana itsenään.

Ryhmän osana oleminen on tärkeää. Monella ei ole ystäviä ja he viettävät suurimman osan ajasta yksin kotona. (Haastattelu 1)

Haastateltavien mukaan yhdessä tekeminen ja siitä kumpuava yhteisöllisyyden kokemus korostuu maatilatoiminnassa. Toiminnan lomassa jutellaan paljon ja käsitellään joskus vaikeita asioita. Murehtimiseen ei kuitenkaan jäädä vellomaan, vaan huumorin avulla siirretään ajatukset muihin asioihin. Erityisen tärkeänä pidettiin yhteisiä ruokailu- ja kahvitteletuksia, sillä monelle ei kotona yksin maistu ruoka tai ei muisteta syödä ollenkaan. Kaikki haastateltavat tahtovat tarjota asiakkailleen ravitsevaa ja maukasta kotiruokaa, jossa hyödynnetään paljon oman puutarhan ja kasvimaan antia. Yhden haastateltavan tilalla pyritään olemaan mahdollisimman omavaraisia ja lihaakin tuotetaan omiksi tarpeiksi. Ateriat valmistetaan yhdessä ja valmistuvan ruoan tuoksu herättelee ruokahalua. Toisinaan ruokahetki vietetään ulkona tai otetaan eväät mukaan retkelle.

Täällä on mukava olla yhdessä ja jutella, ei tarvita telkkaria. Vaikka on muistisairaita, niin muistavat tämän paikan ja toisensa. Kivasti on porukka hitsautunut yhteen ja kivasti myös otetaan uusi ihminen vastaan. Voin tehdä ruoat tässä samalla, kotiruokaa. Tupa on iso ja siinä voidaan tehdä kaikkea. Ruoan tuoksukin tulee siihen. (Haastattelu 3)

Ohjaajan rooli

Jokainen haastateltava toi esille isäntäväen tai toiminnan ohjaajan roolin merkityksen toiminnassa. Koettiin tärkeäksi, että ohjaaja osaa kohdata asiakkaat kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti. Tämä luo hyvää ryhmähenkeä ja auttaa lämpimän kumppanuussuhteen muodostamisessa työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Ohjaajan tehtävä on myös varmistaa, että kaikki ryhmän jäsenet tulevat kuulluksi ja saavat osallistua toimintaan haluamallaan tavalla. Moni asia sujuu paremmin huumorin siivittämänä. Kun ryhmässä on mukava olla, on siihen myös uuden asiakkaankin helppo tulla. Sairauksista tai haasteista ei tehdä numeroa, vaikka tarvittaessa tuetaan ja kannustetaan.

Meillä otetaan kaikki vastaan sellaisina kuin on. Ei liikaa hössötetä, että sulla on tuo ja tuo ongelma ja etkö sä muista. Apua tietenkin saa, mutta kyllä meillä kannustetaan omatoimisuuteen. (Haastattelu 1)

Eläimet

Eläimet ovat tärkeä osa maatilan arkea sekä sosiaalista piiriä. Monelle ikääntyneelle herää muistoja eläimistä ja niistä on mukava keskustella. Eläinten hoitamisen tai vain niiden puuhien seuraamisen todettiin olevan ikääntyneille merkityksellistä, mikäli eläimet kiinnostavat kyseistä asiakasta. Eläinten kanssa touhuaminen motivoi myös liikkumista. Silittäminen tai sylittely taas rauhoittaa ja rentouttaa muistisairasta. Eläimistä jää usein muistijälki, vaikka muistisairaus olisikin jo pitkälle edennyt.

Ikääntyvillä melkeinpä kaikilla on kotona ollut jotain eläimiä tai sitten jollain lähisukulaisella, niin on niitä muistoja. Se rauhoittaa ja tuo hyvinolontunnetta. (Haastattelu 1)

Eräs asiakas oli sairaalassa ja puhui siellä, että voi kun pääsis sinne ihanaan paikkaan takaisin. Ja vaikka muisti alkaa olla heikko, niin eläimet hän muistaa ja haluaa näyttää kuvia niistä. (Haastattelu 4)

Haastateltavat toivat esille eläinten lajimukaisen käyttäytymisen huomioimisen merkityksen. Eläimistä halutaan huolehtia hyvin ja tämä heijastuu kaikkeen tekemiseen. Eräs haastateltava oli havainnut, että ihmisiin luottavasti suhtautuvat, rakkautella hoidetut eläimet luovat turvallisuuden tunnetta myös ikääntyneisiin. Toisinaan eläimen kohtaaminen voi olla niin merkittävä ja aktivoiva asia muistisairaana ikääntyneen elämässä, että jopa kadonnut puhekyky löytyy uudelleen.

Yksi asiakas ei puhu enää juuri mitään. Syystä tai toisesta, meille tuli kolmisen viikkoa sitten kukko ja kanoja tuohon pihaan. Niin hän sille kukolle puhuu, ihan kokonaisia lauseita. Hän menee kukon luo, tervehtii arvokkaasti ja sanoo: ”Hyvää päivää herra kukko, mitä teille kuuluu?” Niin pitkiä lauseita ei muuten tule. (Haastattelu 4)

Eläimet voivat olla myös toimijuuden esteenä, mikäli asiakasta ei kiinnosta eläimet, hän on allerginen tai pelkää eläimiä. Yhden haastateltavan mukaan maatilatoiminta ei sovi asiakkaalle, joka ei ole millään lailla kiinnostunut eläimistä. Kaksi haastateltavaa ei kokenut tätä yhtä suurena esteenä.

5.3 Yksilöllisyyden huomioiminen ja mielekäs toiminta

Jokainen haastateltava piti erittäin tärkeänä sitä, että asiakkaisiin tutustutaan hyvin ja heidän kiinnostuksensa ja mielipiteensä otetaan huomioon toiminnassa. Jos muistisairas ikääntynyt ei kykene itse kertomaan itsestään, on suositeltavaa kysyä omaisilta tai esimerkiksi kotihoidon työntekijöiltä lisätietoa. Haastateltavat korostivat asiakaslähtöisyyttä ja yksilöllisyyden huomioimista perustana toiminnan mielekkyydelle. Asiakkaan tuntemisen kautta hänelle osataan tarjota sellaista tekemistä, joka tuottaa iloa ja tyydytystä.

Yksilöllisyys näkyy niin, että kuka tykkää ja pystyy liikkumaan, niin pääsee metsäretkille tai pihahommiin. Voidaan jakaa ryhmää, osan kanssa jutellaan enemmän, jos tykkäävät siitä. Aamulla saa nukkua myöhään jos haluaa. Yksilölliset toiveet ja tarpeet huomioidaan, kysytään omaisilta tai kotihoidolta taustatietoja, mistä pitää tai ei. (Haastattelu 3)

Muistisairaiden ikääntyneiden kohdalla todettiin, että he voivat olla asiakkaina haastavia ja tarvita paljon henkilökohtaista ohjausta. Tämän vuoksi toimintatuokioissa ei voi olla kovin monia asiakkaita kerrallaan, ellei ole useampia apukäsiä ohjaamassa. Ryhmän jakaminen olisi hyvä juttu, mutta aina sitä ei pystytä toteuttamaan. Kompromisseja joudutaan tekemään, mutta tavoitteena on toiminnan suunnittelu asiakkaiden toiveiden pohjalta. Jokainen haastateltava toi tämän selkeästi esille.

Toimintaa pyrittiin haastateltavien mukaan mukauttamaan, jotta jokaisella olisi mahdollisuus osallistua. Joskus ikääntyneellä asiakkaalla voi olla huonompi päivä, jolloin suunniteltu toiminta ei toteudukaan. Onnistumisen kokemuksia pyritään kuitenkin tarjoamaan, vaikka kyseessä olisi joku pienikin asia. Ulkona liikkussa tai marjastaessa voidaan pitää mukana jakkaraa, johon voi välillä istahtaa. Yhden haastateltavan tilalla oli otettu käyttöön korotetut kasvilavat, jolloin ei tarvitse kyykistyä kasvimaata hoitaessa.

Sovelletaan niin, että jokainen pystyy tekemään jotain. Joskus käy niin, että alkuun ei oikein pysty tekemään mitään, katselee vaan vierestä. Mutta sitten kun pääsee alkuun ja tapahtuu kehittymistä, niin pystyykin osallistumaan ja tulee sitä mielenkiintoa ja halukkuutta yrittää. (Haastattelu 5)

Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että ikääntynyt muistisairas saa kokea olevansa tärkeä ja hyödyllinen. Maatilatoiminnassa eletään aitoa elämää, eikä kyse ole keinotekoisista virikkeistä. Tämä on haastateltavien mukaan monelle ikääntyneelle hyvin merkityksellinen asia. Ikääntyneet eivät ole maatilatoiminnassa passiivisia hoidettavia vaan ikääntynyt saa tuoda oman panoksensa yhteiseen toimintaan.

Vaikka ei pystyis osallistumaan mihinkään fyysiseen juttuun enää, niin vaikka kuorii niitä sipuleita. Voi olla tarpeellinen jollekin. Se on tosi tärkeää. (Haastattelu 4)

Yksi pappa oli gerologille sanonut, että hän käy tilalla töissä. Meillä käy täällä paljon miehiä, jotka ei suostu mihinkään muuhun vuorohoitopaikkaan. Tällä he eivät koe olevansa hoidossa. (Haastattelu 2)

Asiakkaan yksilöllisyyttä kuunnioitetaan myös niin, että hänellä on oikeus kieltäytyä toiminnasta. Haastatteluissa kaikki korostivat, että joskus myös seuraajana oleminen voi olla mielekästä. Oman tilan ja rauhan antaminen on yhtä lailla tärkeää kuin aktiivinen tekeminen.

5.4 Maatilatoiminnan vaikutukset

Haastateltavat ovat tehneet havaintoja maatilatoiminnan vaikutuksista muistisairaana ikääntyneen toimintakykyyn. Palautetta he saavat myös ikääntyneiltä itseltään tai läheisiltä henkilöiltä. Yksi haastateltava on käyttänyt ikääntyneiden kanssa toimintakykymittareita, kuten esimerkiksi SPPB (Short Physical Performance Battery).

Kaikki haastateltavat kokivat vahvasti, että maatilatoiminnalla on positiivisia vaikutuksia muistisairaana ikääntyneen elämään. Toiveena oli kuitenkin, että ikääntyneet pääsisivät mukaan toimintaan entistä aiemmin ja helpommin. Perhehoitoon tulevat asiakkaat ovat usein jo melko huonokuntoisia. Norjassa palvelujärjestelmä ja yhteiskunnan tuki mahdollistavat muistisairaiden ikääntyneiden päivätoiminnan aivan eri tavalla kuin Suomessa tällä hetkellä.

Maatilatoiminnasta hyötyvät etenkin ikääntyneet, jotka asuvat yksin ja joiden elinpiiri on hyvin rajoittunut. Jos ikääntyneellä on yhteys maaseutuun, niin maatilatoiminta saattaa olla erityisen mieluisaa. Eräs haastateltava toi esille, että maatilatoiminnan tärkeys on luontevampaa, jos työt ovat ennalta tuttuja. Kahdella haastateltavalla oli tullut vastaan asiakkaita, jotka eivät hyötäneet toiminnasta, sillä he eivät pitäneet maaseudusta. Etenkin kokoaikaisessa perhehoidossa olevan asiakkaan täytyy olla kiinnostunut luonnosta ja eläimistä. Toisaalta, toiminnan on havaittu sopivan myös sellaisille, jotka ovat eläneet kaupungissa. Maatilaympäristö voi olla kiinnostava ja mieluisa, vaikka aiempia kytköksiä maaseutuun ei olisikaan.

Asiakkaissa on henkilöitä, joilla on maatilataustaa, mutta myös sellaisia, jotka on tehneet työuransa kaupungissa. Ei lainkaan maatilalla tai eläinten kanssa. Kaikille on sopinut, kaikki ovat tykänneet ja ovat halunneet jatkoa. (Haastattelu 3)

Haastateltavat ovat nähneet asiakkaiden mielialan ja fyysisen toimintakyvyn parantuneen toiminnan myötä. Usea asiakas on löytänyt uudelleen elämänilonsa ja huomannut, että pystyy sittenkin vielä tekemään asioita ja olemaan hyödyllinen.

On ollut asiakkaita, jotka eivät ole tänne tullessaan puhuneet ollenkaan. Kun ovat olleet meillä jonkin aikaa, niin sanat ovat löytyneet. Ryhmän yhdessäolo, juttelu ja toisten huomioiminen on vaikuttanut selkeästi ja toisaalta ihan sellainen hyvinvoinnin ja hyvän olon näkeminen tarttuu ja tuntuu että ollaan porukkana onnistuttu. (Haastattelu 3)

Luonnossa ja ulkoilmassa oleilun on havaittu rauhoittavat muistisairaita. Omaiset ja kotihoidon henkilöstö ovat raportoineet asiakkaiden olevan iloisempia ja rauhallisempia toiminnan jälkeen. Ruokahalu on parempi, mikä osaltaan edistää jaksamista. Haastateltavien mukaan nukahtamis- tai mielialalääkkeitä ei yleensä tarvita tilalla ollessa. Myös kivut unohtuvat, kun on toimintaa ja touhua. Päivän säännöllinen rytmi, tekeminen ja toisten ihmisten seurassa oleminen vähentävät ahdistusta ja hermostuneisuutta. Haastateltavien mukaan asiakkaat tulevat hyvin mielellään tilalle ja ovat tyytyväisiä. Tämä kertoo siitä, että toiminta on heille mielekästä ja sopivaa.

6 Pohdinta

6.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Tutkimusaineistoa analysoitaessa kävi selkeästi ilmi, että tiedonantajat olivat vastauksissaan häkellyttävän yhdenmukaisia ja samankaltaiset huomiot nousivat esille haastatteluissa. Osittain tämä johtuu varmasti toimintaympäristön ja asiakaskunnan samankaltaisuudesta ja siitä, että haastateltavat kokivat luonnon eheyttävän vaikutuksen merkitykselliseksi asiaksi. Koulutustausta sosiaali- ja terveysalalta ja tietämys Green Care-toiminnasta ovat taustatekijöitä, jotka tulivat näkyviksi haastatteluissa ja ohjaavat varmasti myös asiakkaiden kanssa toimimista, vaikka maatilatoiminta ei jokaisella haastateltavalla kaikilta osin ollut suunnitelmallista tai tavoitteellista, kuten Green Caren perusteisiin kuuluu.

Tutkimustulokset mukailivat opinnäytetyön teoriapohjaa, vahvistaen käsityksiä, jotka liittyvät muistisairaana ikäihmisen toimijuuden toteutumiseen ja maatilatoiminnan hyvää tekeviin vaikutuksiin. Maaseudulla eläminen ja luonnonläheinen elämäntapa oli kaikille haastateltaville tärkeää, vaikka heidän pääelinkeinonsa ei ollutkaan varsinaisen maatalouden parissa. Useassa haastattelussa nousi puheeksi kestävän kehityksen näkökulma sekä vihreät arvot, joiden mukaan toimiminen koettiin eduksi toiminnassa. Ikäihmiset olivat asiakaskuntana lähellä jokaisen haastateltavan sydäntä ja heillä oli aito tahtotila olla mukana tarjoamassa arvokasta ja hyvää vanhuutta ikääntyneille.

Itse toivoisin voivani vanhana elää tällaista elämää niin kuin nämä meidän asiakkaat nyt tällä hetkellä elävät. (Haastattelu 3)

Toimijuuden tukeminen maatilaympäristössä

Ihmisen kuva itsestään toimijana muuttuu elämänkulun eri vaiheissa.

Maatilatoimintaan tullessa muistisairaalla ikääntyneellä voi olla hyvin heikko näkemys itsestään toimijana: ”En minä osaa, en minä enää pysty”. Vanhuuteen liittyy usein negatiivisia mielikuvia, kuten sairastamista tai luopumista itselle tärkeistä asioista, mutta ikääntyminen tulisi kuitenkin nähdä myös voimavarana.

Voimavaralähtöisyys ja henkilökohtaisten vahvuuksien hyödyntäminen nousivat esille haastatteluissa. Yli-Viikarin & Smedsin mukaan kuntoutustyö tarvitsee voimavaralähtöistä ajattelua. Vahvuudet ja voimavarat ovat jokaisella olemassa huolimatta terveyteen ja toimintakykyyn liittyvistä rajoitteista. (Yli-Viikari & Smeds 2019, 8–9.)

Voimavaralähtöisessä ajattelussa korostuu asiakkaan tuntemisen merkitys, jotta yrittäjä voi löytää kunkin asiakkaan henkilökohtaisia vahvuuksia ja kiinnostuksia, joista ammentaa. Sama näkökulma on elämänkulun toimijuuden käsitteessä, joka nostaa esille ikääntyneen elämänselän huomioimisen merkitystä. Perhehoidossa aikaa vietetään paljon yhdessä ikääntyneiden kanssa, sillä asiakkaat asuvat isäntäväen kanssa. Tällöin asiakkaat tulevat helposti tutuiksi ja haastateltavien mielestä tämä oli tärkeä asia. Jos maatilatoiminta toteutuu päivätoimintana, täytyy yrittäjän panostaa enemmän tutustumiseen ja asiakkaiden elämänselän

kuulemiseen. Jos muistisairas ei pysty itse kertomaan itsestään, voi tietoa kerätä lähipiiristä ja havainnoida henkilön reaktioita toiminnan aikana. Ibsenin ja muiden (2018) mukaan tämä mahdollistaa asiakaslähtöisen lähestymistavan ja mielekkään toiminnan tarjoamisen kullekin asiakkaalle. Jos maatilaympäristö tai eläimet eivät ollenkaan kiinnosta, ei toiminta välttämättä ole asiakkaalle hyödyksi. Kuten Myren ja muut (2017, 274) toteavat, maatilatoiminnan soveltuvuus on arvioitava aina yksilökohtaisesti.

Maatilaympäristöstä on helppo löytää erilaisia tehtäviä ja pienetkin onnistumisen kokemukset, kuten avustaminen pöydän kattamisessa tai kanojen ruokkiminen, vahvistavat ikääntyneen toiminnallista identiteettiä tuoden tunnetta toiminnallisesta pätevyydestä. Yrittäjän ei kannata väheksyä näiden pienten onnistumisien merkitystä. Epäonnistumisia ei sen sijaan jäädä voivottelemaan, vaan keskitytään enemmän niihin asioihin, jotka onnistuvat. Kuten kenelle tahansa muullekin, myös muistisairaalle ikääntyneelle on tärkeää kokea olevansa hyödyllinen. Aito työnteko koettiin hyvin palkitsevana. Ikääntyneet eivät tunne olevansa maatilalla hoidettavina, vaan antavansa oman panoksensa yhteisen hyvän eteen.

Maatilan fyysisen ympäristön nähtiin haastatteluiden perusteella mahdollistavan toimintaa enemmän kuin rajoittavan sitä. Vanhat rakennukset, esineet ja luonto itsessään herättelevät muistisairasta ikääntynyttä. Myren ja muut tekivät saman havainnon tutkimuksessaan; vanhat esineet eivät laitossympäistöön tuotuna herättäneet samalla tavoin kiinnostusta tai keskustelua kuin maatilalla niiden luonnollisessa kontekstissa. Erityisesti esineiden konkreettinen käyttäminen niiden oikeaan tarkoitukseen aktivoi muistelua. (Myren ym. 2017, 273.) Luonnon kuntouttavaa voimaa pidettiin merkittävänä ja vaikutukset tulivat ilmi aktiivisen toiminnan ohella vain luonnossa oleilemalla. Yrittäjän ei siis ole tarve patistaa asiakkaita jatkuvasti tekemisen pariin, vaan joskus voi olla parasta vain nauttia hetkestä. Erilaisista luontoelementeistä puutarha ja sen hoitaminen vaikuttaisi olevan erityisen kiinnostavaa monelle.

Fyysisten tilojen esteettömyyteen ja toiminnan turvallisuuteen kiinnitettiin huomiota, mutta toisaalta todettiin myös, että ympäristön muokkaamiselle ei koettu

olevan suurta tarvetta. Sen sijaan, tilojen kodinomaisuutta pidettiin etuna, eikä ympäristöstä haluttu tehdä liian siloiteltua. Iso tupa ja yhteisen ruokapöydän ääreen kokoontuminen on maatilatoiminnan ydintä. Kodin tuntu haluttiin säilyttää ja sillä nähtiin olevan ikääntynyttä muistisairasta rentouttava vaikutus. Haastateltavat pitivät hyvänä, että maatilaympäristö mahdollistaa liikkumista ja usein tämä tapahtuu luontaisesti muun toiminnan ohella, jolloin kynnyks liikuntaan pienenee. Jos asiakaskunnassa olisi pyörätuolilla liikkuvia, esteettömyysasiat saattaisivat olla enemmänkin tapetilla ja ympäristöä hyödynnettäisiin eri lailla.

Toimijuuden toteutumisen näkökulmasta on siis tärkeää ottaa huomioon asiakkaan yksilöllisyys. Maatilalla tapahtuva toiminta voi olla hyvin moninaista, joten vaihtoehtoja on tarjolla ja tarvittaessa toimintaa pystytään mukauttamaan sekä soveltamaan kullekin asiakkaalle sopivaksi. De Boer ja muut toteavat tutkimuksessaan, että on tärkeää hyödyntää muistisairaana ikääntyneen jäljellä olevaa toimintakykyä maatilalan arkiaskareiden tekemiseen (De Boer ym. 2017, 7). Esimerkiksi korotetut kasvilavat tai talvella potkurin käyttäminen mahdollistavat toimintaa. Yrittäjä voi melko pienilläkin asioilla muokata ympäristöä, jotta toiminta mahdollistuu monelle ja on turvallista. Kun asiakkaan tuntee ja hänen toimintaansa seuraa, voi havainnoida mitkä apuvälineet ovat hyödyksi.

Yhdessä tekeminen, juttelu ja muistojen jakaminen korostuvat maatilatoiminnassa. Monelle muistisairaalle ikääntyneelle sosiaalinen toiminta on erityisen tärkeää ja myös tutkimustieto vahvistaa näitä näkemyksiä. Ibsen ja muut (2018) painottavat sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä ja yhteiset ruokailuhetket nähtiin oleellisina sosiaalisen kanssakäymisen edistämiseksi. Ikääntynyt voi olla riippuvainen toisten avusta, jotta kodin ulkopuolella liikkuminen mahdollistuu. Maatilatoiminta voi antaa ikääntyneelle muistisairaalle mahdollisuuden jälleen olla osa yhteisöä ja tehdä valintoja omaa elämää koskevista asioista. Ikääntynyt voi esimerkiksi esittää toiveita ruoasta, jota yhdessä valmistetaan. Toimijuutta tukee myös ikääntyneen vapaus valita, millaiseen toimintaan hän haluaa lähteä mukaan. Haastateltavat kertoivat maatilatoiminnan soveltuvan hyvin monille asiakkaille, mutta tärkeää on silti korostaa osallistumisen vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta kieltäytyä toiminnasta, joka ei ole mieleistä.

Maatilatoiminnan avulla ikääntynyt voi kokea olevansa tärkeä osa ryhmää. Ryhmän tuki ja yhteiset onnistumisen hetket tuottavat tyydytystä. Hyvinvoinnin näkeminen lisää hyvinvointia ja tästä voi parhaimmillaan muodostua positiivinen kierre. Yrittäjän rooli ryhmänohjaajana ja toimijuuden mahdollistajana on tärkeä. Yrittäjän oma asenne ja taito kohdata ikääntyneitä tasa-arvoisella tavalla luo hyvää ryhmähenkeä, jolloin ryhmässä on mukava olla. On ohjaajan tehtävä huomioida, että kukaan ei jää ryhmän ulkopuolelle ja että kaikki saavat olla mukana haluamallaan tavalla. Lämmin suhde yrittäjän ja asiakkaiden välillä tukee toimintaan sitoutumista.

Ryhmätoiminnassa joudutaan kuitenkin väistämättä tekemään myös kompromisseja, sillä eri ihmisten toimintakyky ja kiinnostukset ovat luonnollisesti vaihtelevia. Aina ei voida tehdä jokaisen asiakkaan mielipuhua. Toiminnan suunnittelua helpottaa, jos asiakaskunta on toimintakyvyltään suhteellisen saman tasoista tai että ryhmää voidaan välillä jakaa. Muistisairas ikääntynyt voi tarvita hyvin paljon henkilökohtaista ohjausta ja huomiota. Toiminnan suunnittelu yhdessä ryhmän kanssa ja toiveiden kuunteleminen on aina kannattavaa. Ryhmän mukana ja ohjaajan tuella asiakkaan on helpompi rohkaistua kokeilemaan myös uusia asioita.

Eläimet ovat läsnä maatilaympäristössä ja kannustavat sekä toimintaan että sosiaaliseen kanssakäymiseen. Joskus eläin voi olla se, joka saa puhekykynsä kadottaneen muistisairaana jälleen juttelemaan, joten kontaktin luominen eläimen kanssa voi olla todella merkityksellistä. Hyvin hoidetut, kesyt ja tyytyväiset eläimet tulevat mielellään ihmisen lähelle. Eläinten ja ihmisten harmoninen yhdessäolo tuo ikääntyneelle turvallisuuden tunnetta. Yrittäjän on siis kannattavaa panostaa eläinten hyvinvointiin ja kesyttämiseen, jos eläimiä hyödynnetään asiakastyössä.

Haastatteluista kävi ilmi, että maatilalla ikääntynyt muistisairas voi hyvin ja se näkyy. Tilalle halutaan tulla uudelleen ja toiminnasta jää muistojälkiä. Toiminnalla todettiin siis olevan vaikutuksia, vaikka haastateltavat eivät pääosin käyttäneet itse mittareita tai menelmiä vaikuttavuuden arviointiin. Kuten aiemmin on todettu, toiminta ei ole hyödyksi asiakkaalle, jollei se ole asiakkaalle sopivaa ja kiinnostavaa. Yrittäjän on tämän lisäksi osattava ottaa huomioon sekä ryhmä että siinä olevat yksilöt ja heidän tarpeensa. Ympäristö voi itsessään herättää innostusta toimintaan, mutta yrittäjä

valjastaa ympäristön tuoman potentiaalin käytäntöön oman osaamisensa ja harkintansa kautta.

Parhaimmassa tapauksessa maatilatoiminta mahdollistaa ikääntyneen muistisairaana toiminnallisuuden ja toimijuuden toteutumista ja tämä voidaan havaita yleisen hyvinvoinnin paranemisena. Kuten PEO-mallissakin todetaan, yksilön, ympäristön ja toiminnan osa-alueiden ollessa tasapainossa, toiminnallisuus mahdollistuu parhaimmalla mahdollisella tavalla. Asiakas voimaantuu ja huomaa sittenkin pystyvänsä tekemään asioita. Toiminnasta tulee hyvälle mielelle ja tämä vaikutus voi olla kauaskantoista.

Kaikki haastateltavat olivat havainnoineet maatilatoiminnalla olevan positiivisia vaikutuksia ikääntyneen muistisairaana toimintakykyyn, mielialaan ja yleiseen hyvinvointiin. Haastateltavat uskoivat, että toiminnan avulla ikääntynyt pystyy asumaan omassa kodissaan pidempään ja laitoshoidon tarve vähenee. Tämä vastaa tulevaisuuden tarpeisiin vanhustenhoidossa. Positiivisten vaikutusten näkeminen motivoi haastateltavia ja teki heidän työstään antoisaa sekä mielekästä. Haastateltavat tulivat työssään läheisiksi asiakkaidensa kanssa ja tämä edistää selkeästi haastateltavien omaa työhyvinvointia ja jaksamista. Maatilatoiminnalla on vaikutusta myös muistisairaiden ikääntyneiden lähipiiriin. Omaishoitaja saa vapaahetken, kun hoidettava on maatilalla. Kun muistisairas ikäihminen voi paremmin, on rauhallisempi ja iloisempi, tukee se osaltaan omaisten ja muiden läheisten jaksamista.

6.2 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Tutkimuksen tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia ja tutkimuksessa käytetyillä menetelmillä on voitava tutkia sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140.)

Opinnäytetyöprosessi on pyritty dokumentoimaan johdonmukaisesti ja siinä on tuotu esille selkeästi perustellen, miten ja millä tavoin on päädytty luokittelemaan ja kuvaamaan tutkimusaineistoa. Opinnäytetyö toteutettiin hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla noudattaen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamia ohjeita. Tutkimusprosessi eri vaiheineen kirjattiin tarkasti ja läpinäkyvästi, pyrkien yleiseen huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Toisten tutkijoiden tekemiä tutkimuksia on kunnioitettu tekemällä asianmukaiset viittaukset. Opinnäytetyön teoreettinen tietopohja perustui ajankohtaisiin ja luotettaviin lähteisiin. (TENK 2012, 6–7.)

Eettisten periaatteiden mukaisesti tutkittavia tulee informoida riittävästi ja heidän tulee antaa suostumuksensa tutkimukseen. Haastateltaville kerrotaan, millaisesta aineistonkeruusta on kyse, mihin tarkoitukseen heitä koskevia tietoja kerätään ja mitä heiltä odotetaan tutkimusprosessin aikana. Tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Kerättävä tieto tulee säilyttää niin, että tietosuoja ja tietoturva on varmistettu. (Kananen 2017, 189–196.) Opinnäytetyössä noudatettiin yllä mainittuja eettisiä periaatteita. Tiedonantajien anonymiteetti suojattiin ja aineisto säilytettiin muistitikulla lukitussa kaapissa. Aineisto tuhottiin opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen.

Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta on tärkeää valita haastateltavat niin, että heillä on aidosti syvällisempää tietoa tutkimusongelmasta. Tässä onnistuttiin, vaikka haastateltavien löytäminen osoittautui vaikeaksi. Haastateltavien määrä oli riittävä kattavan aineiston kokoamiseksi. Teemahaastattelun runko ja kysymykset suunniteltiin ajoissa. Haastattelun kulkua ja mahdollisia eteen tulevia tilanteita pohdittiin etukäteen. Haastatteluaineiston luotettavuuteen voi vaikuttaa heikentävästi haastattelijan kokemattomuus. Tämän vuoksi haastattelutekniikkaa harjoiteltiin ennakkoon, jotta haastattelija osaisi esimerkiksi varoa johdattelemasta haastateltavaa. Tarkoituksena on, että haastateltavan oma ääni tulee kuuluviin, vaikka haastattelija valitseekin haastattelukysymykset. Litterointi suoritettiin mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen ja samaa tekniikkaa käytettiin kautta linjan.

Yksi haastatteluista toteutui englanniksi, mikä oli vieras kieli sekä haastattelijalle että haastateltavalle. Tämä voi osaltaan vaikuttaa materiaalin laatuun ja on hyvä huomioida, että vieras kieli voi aiheuttaa tulkintavirheitä ja viestin sisällön muuttamista. Haastateltava voi myös jättää asioita sanomatta, jos ei löydä niille sopivia englanninkielisiä sanoja. Tämä vaatii haastattelijalta hyvää kielitaitoa, tilanteen lukutaitoa ja kykyä esittää kysymyksiä toisin sanoin. Tässä tapauksessa kielitaito ei osoittautunut ongelmaksi, vaan haastattelu sujui jouhevasti myös vieraalla kielellä.

Haastattelumateriaalin luotettavuus riippuu sen laadusta. Tutkimuksen on pyrittävä siihen, että se paljastaa tutkittavien käsityksiä ja ajatuksia tutkittavasta ilmiöstä niin hyvin kuin mahdollista. Samalla täytyy muistaa, että haastattelujen tulos on aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistyöstä ja että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tiedonkeruuvaiheessa. Kyse on tutkijan tulkinnoista ja hänen käsitteistöstään, johon tutkittavien käsitteitä koitetaan sovittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 188–189.) Opinnäytetyössä on onnistuttu nostamaan esille haastateltavien näkemyksiä kuvattavasta ilmiöstä. Tutkija on pyrkinyt objektiivisuuteen ja huolellisuuteen aineiston keruussa ja analysoinnissa, tiedostaen oman roolinsa ja kokemattomuutensa haastattelijana sekä laadullisen tutkimuksen tekijänä.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa haastatellut henkilöt eivät työskennelleet päätoimisesti maatalouden parissa, vaikka toimintaympäristö asettui maaseudulle. Haastateltavilla oli paljon tietoa ja näkemystä muistisairaiden ikääntyneiden parissa toimimisesta ja heidän pääpanoksensa oli tässä työssä. Asetelma maatilatoiminnalle on erilainen, jos ikääntyneet tulevat aktiivisesti toimivalle maatilalle, jossa hoivamaatilatoiminta on lisäelinkeino. Tämä voi kuormittaa maatilayrittäjää, jolle hyppääminen hoiva- ja kuntoutustyöhön saattaa olla täysin uusi asia.

Uudenlaisen yritystoiminnan aloittamisessa on myös aina riskejä ja yrittäjän on osattava tuotteistaa ja markkinoida palvelujaan, jotta toiminta voi muodostua kannattavaksi. Mikäli ikääntyneiden maatilatoiminta tulee lisääntymään ja

vakiintumaan, olisi mielenkiintoista kuulla yrittäjiltä, miten hoivamaatilatoiminta on asettunut perinteisen maataloustoiminnan rinnalle ja onko hoivamaatalous koettu voimaa antavana vai sitä vievänä asiana. Päivä Farmilla-hanke on kehittänyt ikääntyneiden maatilapäivätoimintamallia yhteistyötilojen kanssa ja hankkeen kautta tietoa on varmasti saatavilla.

Lisää tutkimusta tarvitaan myös maatilatoiminnan vaikutuksista suomalaisen ikääntyneen toimintakykyyn. Olemassa oleva tutkimustieto keskittyy muistisairaisiin ikääntyneisiin, mutta maatilatoimintaa voidaan tarjota ikääntyneille toimintakykyyn katsomatta. Toivottavaa olisi, että ikääntyneet voisivat päästä toimintaan mukaan nykyistä aikaisemmin, jolloin toiminnalla olisi suurempaa merkitystä ennalta ehkäisevässä työssä. Palvelujärjestelmä muuttuu Suomessa hitaasti, mutta olisi hienoa, jos muun muassa Norjassa toteutettava yhteiskunnan tukema ikääntyneiden maatilapäivätoimintamalli voisi rakentua myös meillä.

Lähteet

De Boer, B., Hamers, J., Zwakhalen, S., Tan, F. & Verbeek, H. 2017. Quality of care and quality of life of people with dementia living at green care farms: A cross-sectional study. *BMC Geriatrics*, 17, 1, 155. Viitattu 11.10.2019. <https://janet.finna.fi>, PubMed.

De Bruin, S., Stoop, A., Molema, C., Vaandrager, L., Hop, P. & Baan, C. 2015. Green Care Farms: An Innovative Type of Adult Day Service to Stimulate Social Participation of People With Dementia. *Gerontology & Geriatric Medicine*, 2015, 1–10 . Viitattu 4.6.2019. <https://janet.finna.fi>, Medline (EBSCO).

Gagliardi, C., Santini, S., Piccinini, F., Fabbietti, P. & di Rosa, M. 2018. A pilot programme evaluation of social farming horticultural and occupational activities for older people in Italy. *Health & Social Care*, 27, 1, 207–214 . Viitattu 11.10.2019. <https://janet.finna.fi>, PubMed.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirvinen, S., Juola, S. & Turunen, H. 2014. Opas Green Care-palveluiden tuottajalle. Centria ammattikorkeakoulu: Kokkola. Viitattu 4.6.2019. <http://projekti.kpedu.fi/data/liitteet/c12e5819f4fc441ca5a5620528a005a9.pdf>

Ibsen, T., Eriksen, S. & Patil, G. 2018. Farm-based day care in Norway: A complementary service for people with dementia. *Journal of Multidisciplinary Healthcare* 11, 349–359. Viitattu 22.5.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.

Ikonen, H-M. 2017. Puhelinhaastattelu. Julkaisussa Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. Tampere: Vastapaino, 270–284.

Ikääntyminen ja liikunta. 2014. UKK-instituutin verkkosivusto. Viitattu 11.6.2019. http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikkumaan/aloittajan_liikunta_opas/ikaantyminen_ja_liikunta

Ikääntyminen ja toimintakyky. 2019. Vernerinet-verkkosivusto. Viitattu 3.6.2019. <https://verneri.net/yleis/ikaantymisen-ja-toimintakyky>

Ikääntymisen määrittely. 2019. Vernerinet-verkkosivusto. Viitattu 3.6.2019. <https://verneri.net/yleis/ikaantymisen-maarittely>

Ikääntyvä Suomi ja palvelujen rakennemuutos. n.d. Terveyskylä.fi-verkkosivusto. Viitattu 20.5.2019. <https://www.terveyskyla.fi/ikatalo/ik%C3%A4%C3%A4ntyneelle/ik%C3%A4-ja-arki/ik%C3%A4%C3%A4ntyv%C3%A4-suomi-ja-palvelujen-rakennemuutos>

Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä: Hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 4, 190–203.

Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Suomen yliopistopaino Oy.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Suomen yliopistopaino Oy.

Kelo, S., Launiemi, H., Takaluoma, M. & Tiittanen H. 2015. Ikääntynyt ihminen ja hoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro.

Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. 2010. Oppimisen Sillat: Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 18.6.2019.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/15628/OppimisenSillat.pdf?sequence=2>

Kymäläinen, L., Partala, S., Rantanen, V., Hiltunen, A., Teittinen, O. & Nikander, R. 2016-2018. Ikääntyvien hyvinvointia tukeva maatilapäivätoiminta. Hyvän vanhenemisen tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter. Viitattu 21.5.2019. https://hyvinvointiamaatilalta.files.wordpress.com/2018/03/ikaantyvien_hyvinvointia_tukeva_maatilapaivatoiminta.pdf

Law, M., Cooper, B., Strong, S. & Rigby, P. 1996. The Person- Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. Canadian Journal of Occupational Therapy 1, 9–23 . ResearchGate. Viitattu 20.5.2019. https://www.researchgate.net/publication/273200360_The_Person-Environment-Occupation_Model_A_Transactive_Approach_to_Occupational_Performance

Luonto hyvinvoinnin lähteenä: Suomalainen Green Care. 2014. Hämeen ELY-keskuksen VoiMaa!-hankkeen julkaisu. Viitattu 4.6.2019. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>

Maaseudun kehittäminen. n.d. Luke luonnonvarakeskuksen verkkosivusto. Viitattu 20.9.2019. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/maatalous-ja-maaseutu/maaseudun-kehittaminen>

Maatilat kuntoutumisen ja kasvatuksen ympäristöinä. n.d. Green Care Finlandin verkkosivusto. Viitattu 4.6.2019. <http://www.gcf Finland.fi/green-care-/menetelmat/maatilan-kaytto/>

Mahdollisuuksien maaseutu: Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä. 9/2014. Viitattu 24.9.2019. https://www.maaseutupoliitikka.fi/files/4540/Mahdollisuuksien_maaseutu_25022014.pdf

Muistisairaudet. 2017. Käypä hoito-suositus. Suomalaisen lääkäriseuran Duodecimin, Societas Gerontologica Fennican, Suomen Geriatriit-yhdistyksen, Suomen Neurologisen Yhdistyksen, Suomen Psykogeriatrisen Yhdistyksen ja Suomen Yleislääketieteen Yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Viitattu 11.6.2019. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50044#readmore>

Muistisairaudet ja muistisairauksien oireet. n.d. Suomen seniorihoivan verkkosivusto. Tietopankki, muistisairaudet. Viitattu 11.6.2019. <https://suomenseniorihoiva.fi/tietopankki/muistisairaudet/muistisairaus-ja-muistisairauksien-oireet/>

Myren, G., Enmarker, I., Hellzen, O. & Saur, E. 2017. The Influence of Place on Everyday Life: Observations of Persons with Dementia in Regular Day Care and at the Green Care Farm. *Health* 9, 261–278 . ResearchGate. Viitattu 20.5.2019. https://www.researchgate.net/publication/313790241_The_Influence_of_Place_on_Everyday_Life_Observations_of_Persons_with_Dementia_in_Regular_Day_Care_and_at_the_Green_Care_Farm

Niemi, J. & Ahlsted, J. 2015. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015. Luonnonvarakeskus. Viitattu 20.5.2019. http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/486005/luke-luobio25_2015.pdf?sequence=1

Nilsson, I. & Townsend, E. 2010. Occupational Justice: Bridging theory and practice. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 17, 57–63 . ResearchGate. Viitattu 19.6.2019. https://www.researchgate.net/publication/41507198_Occupational_Justice-Bridging_theory_and_practice

Pikkarainen, A., Vähäsantanen, K., Paloniemi, S. & Eteläpelto, A. 2015. Older rehabilitees' life-course agency in Finnish gerontological rehabilitation. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 22, 6, 424–434. Viitattu 19.6.2019. <https://janet.finna.fi>, PubMed.

Pylkkänen, P. & Skyttä, T. 2016. Tienviittoja hoivamaatila-toimintaan-opas. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.5.2019. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123467/URNISBN9789515885845.pdf?sequence=1>

Rantanen, V. 2018. Maatilapäivätoiminnan merkitys ikääntyneille. Pro Gradututkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.4.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/58098/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201805252771.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV: Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 4.9.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Stephenson, J. 2019. Prescribe music and gardening for dementia: NICE recommends. *Nursing Times*-lehden verkkosivusto. Viitattu 20.8.2019.

<https://www.nursingtimes.net/news/policies-and-guidance/prescribe-music-and-gardening-for-dementia-nice-recommends/7029519.article>

Suomalainen Green Care-LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. 2018. Luonnonvarakeskus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Green Care Finland ry. Viitattu 4.6.2019. <http://www.gcf Finland.fi/tiedostopankki/503/green-care-tyokirja-2018.pdf>

Suomi, A., Juusola, M. & Anundi, E. 2016. Vihreä hoiva ja voima. Helsinki: Terapia- ja valmennuskeskus Helsingin Majakka.

TENK (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tietoa hankkeesta. n.d. Päivä Farmilla-hankkeen blogisivusto. Viitattu 5.6.2019. <https://paivafarmilla.wordpress.com/tietoa-hankkeesta/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vanhalakka-Ruoho, M. 2014. Toimijuus elämänkulussa: Ohjaustyön perusta? Aikuiskasvatus 3, 192–201 . <https://janet.finna.fi>, Doria.

Yli-Viikari, A. & Smeds, P. 2019. Green Care: Maatilatoimijan työpakki. Luonnonvarakeskus, Vaasan yliopiston Levón-instituutti ja Centria-ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.10.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-692-6>

Yli-Viikari, A. & Suomela, M. 2016. Maatilat kasvatuksen ja kuntoutuksen ympäristöinä: Kokeilutoiminnan kautta kasvuun. Maaseudun Uusi Aika 3, 53–62 . Viitattu 20.5.2019. http://www.mua-lehti.fi/arkisto/3_16/yli-viikari_suomela.pdf

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun runko

Taustatiedot:

- Kuinka kauan yritys on toiminut?
- Ketkä vastaavat toiminnasta tai ovat mukana toiminnassa?
- Millaisia asiakasryhmiä yrityksellä on?

Toimintaympäristö:

- Kuvaile yrityksen toimintaympäristöä, rakennuksia, millaista luontoa ympärillä on?
- Onko tilalla eläimiä?

Ikäihmiset asiakasryhmänä:

- Minkä ikäisiä, millaisia diagnooseja ja toiminnan rajoitteita?
- Ryhmäkoko?
- Millaista toimintaa järjestetään ikääntyneille ja kuinka usein osallistuvat?

Kerro, miten toimintaa suunnitellaan:

- Miten asiakkaan yksilöllisyys otetaan huomioon suunnittelussa?
- Suunnitellaanko tai toteutetaanko toimintaa niin, että jokainen asiakas kykenee osallistumaan?

Miten maatilaympäristöä ja erilaisia luontoelementtejä hyödynnetään toiminnassa?

Miten toimintaympäristö huomioidaan, jotta se olisi esteetön ja turvallinen asiakkaille?

- Onko ympäristössä tekijöitä, jotka saattavat estää toimintaan osallistumista?

Nouseeko maatilaympäristöstä tai luontoympäristöstä tiettyjä elementtejä, jotka erityisesti kiinnostavat asiakkaita tai joiden kautta heidän aktiivisuutensa toimintaan lisääntyy tai vähenee?

Kenelle toiminnan on huomattu sopivan, ketkä hyötyvät toiminnasta? Miten se näkyy?

Onko toiminnan vaikuttavuutta arvioitu? Onko siihen käytetty jotain mittareita tai menetelmiä?